

Universul Literar

Anul XLVI Nr. 21

18 Mai 1930

5 Lei

NICOLAE NICOLEANU

C t i t o r i i

NICOLAE NICOLEANU

de PAUL I. PAPADOPOLO

Aș putea, fără îndoială intitula cercetarea de față: *Un necunoscut — poetul Nicolae Nicolescu*. Ne găsim, prin urmare, într'un anume domeniu al istoriei literare, uneori — tot atât de interesant și variat ca acela al scriitorilor consacrați, tocmai prin surprizele pe care, la fiecare pas, ni le poate oferi — în așa — numitul domeniu al necunoscuților scrișului românesc al căror număr, firește este enorm. Că printre aceștia este și Nicolescu nu putem îndeajuns a ne minuna, fără ca totuși să nu putem găsi unele explicații în legătură cu această curioasă clasificare. Și mirarea noastră este cu atât mai justificată, cu cât însuși Titu Maiorescu îl ia ca termen de comparație când vrea să scoată în evidență fondul unora dintre poeziile lui Eminescu. Ni se fixează în felul acesta (Direcția nouă, Critică I. 165) locul lui Nicolescu în poezia românească, în pozițiunea de precursor al lui Eminescu, aceasta din urmă caracterizându-se, ca fond prin aceeași ironie amară, însă „mult mai puternică și mai justă, dar, se va recunoaște, o prea succintă apreciere, atât de succintă, încât n'a fost în măsură să păstreze în conștiința publică numele acestui răsvrătit.

Și la aceasta se adaugă atâtea alte considerente, în fruntea cărora trebuie pus acel al restrânsei sale opere literare, dublat de absența unor însemnări în întregime definitive — caracterizări îndestulătoare spre a face din el, dacă nu numai decât un precursor, adică un primitiv, desigur un poet eminent mior, o miniatură a unei anumite poezii românești. Numai așa s'ar putea explica, din ce cauză, deși a făcut parte din cercuri de mână întâia (ca acela al „Junimii”, la Iași, al „Ateneului român” și al „Satyrului”) și s'a bucurat de încrederea unor personalități de primul rang (ca acela a lui Titu Maiorescu, V. A. Ureche, C. A. Rosetti și mai ales a neapăratului și atât de felicitului Hasdeu), n'a întârziat, un singur moment, să se afunde în umbra unei uitări nu îndeajuns de justificate.

Și la aceasta ar fi încă de adăugat: pe deoparte, modestia care caracteriză pe acest cântăreț atât de greu de convins când era, vorba să somneze, pe de alta, gata să se refugieze (în calitate de colaborator al „Satyrului”) sub poezia de nepătruns a celor mai stranii pseudonime. Astfel, în legătură cu prima afirmație, e toată colaborarea nesemnată dela „Românul” lui C. A. Rosetti, în legătură cu a II-a, faptul de a se fi prenumărat printre Chinezii stabiliți în România, adică de Români, cu nume chinezești” cari „hotărâră să judece țara și oamenii, trecutul și prezentul, rămânând pseudonimi pe hârtie, dar fiind prea bine cunoscuți în realitate” (?)

Și, un factor nou: forma oarecum primitivă a acestor versuri care, de cele mai multe ori, lasă în umbră pe artist, scăzând în evidență mai mult pe om. E — credem — în această formă, încă unul din puternicile motive, ale necunoașterii sale. Și pentru a justifica această afirmațiune, e destul să amintesc unele caractere ale

acestei forme, uneori atât de elementară: versurile ușoare, o transpunere primitivă a alecsandrinului sau elegiacului francez, uneori abrupte, alteori — numai departe de a fi ajuns la desăvârșire; stilul, nu numai propriu, dar aproape cu desăvârșire prozaic, expresiunea energică, arătând multă sinceritate, dar „adesea nemăsurată, uneori chiar vulgară” (2), în fine limba plină, fie de neologisme neasimilabile ca: aură (= aer), selbă (= pădure), bole (= fiare sălbatice), fielle (= fiicle), poloare, voluptate, fie de unele rămășițe din vocabularul eliminat al antecesozilor (deacă, pociu, etc.). Iată de ce credem că versurile lui Nicolescu ar fi trebuit reținute, poate chiar de autorul lor, poate de vreun urmaș, migălite vorbă cu vorbă, recrete cu material poetic, îmbrăcate în haina corespunzătoare conținutului lor, uneori surprinzător de nou și universal. Și lucrurile s'au petrecut astfel: eternul orânduit al celor firești a făcut ca imediat după el, să apară un alt revoltat — nemuritorul Eminescu care a brodat pe aceeași canava motivele acumitoare de care și-a legat pentru vecie numele. Unii critici literari ar putea vedea în aceasta o continuitate voluntară, o derogare dela propria personalitate a succesorului. Firește, că s'ar putea riposta, pe de o parte, atribuind și acestuia o asemănătoare formație psihologică, pe de alta — recomandând și altora, atâtor poezi moderne cari veghează din lipsă de teme, această atitudine de ridicare artistică a bagajului literar moștenit pe care Eminescu a avut-o mai puțin față de Nicolescu decât Caragiale, față de teatrul comic al lui Alecsandri. Ar fi o atitudine și firească și înviorătoare, care ar îmbogăți scrisul românesc în plină rătăcire, cu opere în măsură să-l ridice fără să-l înstrăineze de propria albă. Fără să alunecăm în teoria mediului, credem totuși că revolta lui Nicolescu împotriva unui prezent care nu-i aducea nici un fel de mulțămire, își avea aceeași rădăcină cu aceea a nefericitului său continuator.

Fără îndoială însă că și această similitudine asemănare dintre aceste două forțe literare atât de neegale a fost fatală celui dintâiu: era atât de natural ca prin ivirea lui Eminescu, numele predecesorului să dispară, umbrit de urlașia personalitate a creatorului.

Și totuși n'au lipsit câteva recunoașteri: la aceea a lui Maiorescu (insușită în „Convorbiri” de 3 poezii), se adăoga studiul d-lui O. Densusianu (Din viața și scrierile poetului Nicolescu) din „Noua revistă română”, 1900. I Martie, grija pe care a pus-o d. Mihail Dragomirescu în popularizarea celei mai isbutite bucăți din opera poetică a lui Nicolescu și mai ales acea edițiune îngrijită, prevăzută de un studiu introductiv și completă pe care i-a consacrat-o, în 1906, d. G. Bogdan-Duică, cu concursul „Institutului de arte grafice „Minerva” asociindu-i, în chip fericit opera de aceea a altor 2 necunoscuți: V. Cârlova și C. Stamati, fără să insis-

prea mult la acel număr din: „Revistă nouă” (I. 12) în care vălbrează nu atât cepeca literară, cât mai ales glasul poeziei (St. Vellescu).

Intrucât ne privește credem că lasă un adevărat, tot de dreptate, aducând lumina conștiinței publice un nume care dacă arta desăvârșită nu l-a părăsit nepieritor, suferința și necazurile înscrise, de timpuriu în cartea marșal neamului. Și dacă în părăsiunea artistică lui Nicolescu nu i s'a îngăduit să înalte până la aceea a unui Eminescu, în suferință l-a ajuns și, pe locuri, chiar l-a întrecut. De aici ne adâncim acestei vieți predestinate, veșnică agitație și căutare a fericirii, care începuse coincide cu părăsirea mântului natal și al cărei final consistea mai sfâșietoare dintre tragediile rămânând ca legătura dintre cele 2 capete să fie o serie nesfârșită de încercări, a se adapta, de a se situa, de a fi productiv și folositor, de a-și găsi puțină odihnă și un oarecare mediu prietenos. Numai așa se explică din ce cauză a trebuit schimbe atâtea orașe și să încerce atât slujbe acest nefericit care — copil încă a fost silit să trăiască, să se întindă, „dând lecțiuni de limba franceză” pentru ea, mai târziu, să ajungă murmur de foame pe străzile Parisului unde în navoia prietenească nu putuse să-l urmeze.

Dar — mai ales — vrednic de a fi cunoscut este groasnicul, înfiorătorul și sfâșiat: afins de alienație care-i va pune lui suferința, Nicolescu, în noaptea de Ian. 1868, își tăiașe beregata cu un brici încredințat îngrijirilor medicale, sub aproape priveghere și cu cheltuielile lui A. Ureche, el își va reveni, pentru moment. Ce folos, că de aici încolo, ansele se vor ține lanț! Negreșit că Nicolescu nu mai putea fi cecace fusese: el se sdruncinase până într'atâtea, în refuzând adăpostul prietenesc, se culcase pe... culcoarele Universității. Și în legătură cu aceasta, repetatele internări la P. telimon sau Măncușa, încheiate cu costul eliberării sale din cămașa lui petrecut în acesta din urmă, unde, de fel, a fost și îngropat.

Firește că o astfel de viață nu poate naște oarece opere sonine: prezenta este motivul permanent al nemulțumirilor sale. De aici pornirea sa împotriva societății, a conducătorilor egoiști și inerte și a contemporanilor săi, cari și-au pierdut eroii:

Nimic! Nici semnul crucii! Nici piatră în fune!

Nici cel puțin o floare plecată p'un mormânt!

Simfiri să vorbească de cei ce nu mai au căci, adăoga el:

...într'această frumusețe!

Femeile n'au lacrimi a plânge pe eroi,
Nici oamenii respectul virtuții la nefericiți
pentru ca să conchidă ca un adevărat revoltat:

Vai! patria se pierde, căci inimi nu
[mai sânt!

Și aceeaș stare sufletească revine --
acestei nuanțată -- și la finele părții a II-a:

trista nepăsare

Și somnul ce ne ține de moarte leșinați,
Plâng laurii virtuții în noapte îngroșați
Și beznica rușinii, și cruda disperare
Căci n'avem nici morminte, pe care

[să venim

Cu umbrele străbune să plângem,
[să vorbim.

(În memoria celor căzuți pentru patrie și
libertate).

și când, obosit de lume --

ai voi, călcând țărâna unei falnice ruini
Pe altarele virtuții să te-apelei și să

[te 'nchini

Și poetul adaogă plin de amărăciune:

România, țară scumpă nicăeri nu te găsește

numai pentru că:

tăcut

Azi pe-acest pământ

Glasul patriei române, e un glas

necunoscut.

(Dor și jale)

Fiște că toată această ideologie are
numeroase raportări; ea da pe față -- în
primul loc -- sufletul ardeanului -- căci
acest pământ mai cu seamă a îmbogățit
scrierul românesc cu poezia eroismului național
și social. Ea corespunde însă și
unei anumite atmosfere sufletești -- a
ceea dintre 1820- 1860 -- cu unele intere-
sante prelungiri, care au provocat necru-
țitoarea bicioare a marșului Maiorescu,
dăru în literatura de mai târziu. Din a-
ceastă atmosferă, emanaute romantică,
și făcând unele vibrații din I. Văcă-
rescu, B. P. Momileanu, V. Cârlova, Eli-
ade Rădulescu, Gr. Alexandrescu și A. Mu-
reșanu. Fiște că oricâte asemănări i-am
putem vedea în Nicolaeanu în-
mărire unuia sau altuia dintre aceștia
-- dar pe toți ca ecoul acestei atmosfere
politico-literare dictată de situația țării
-- ca și de poezia care ne era familia-
ră. Credem însă că raportarea cea mai pre-
ciză e alta: prin această profundă ne-
înțelegere patriotică, prin desgustul pen-
tru un prezent lipsit de ideal și admira-
ția pentru trecutul impunător -- Ni-
coleanu se înscrie, din capul locului, prin
înclinătorii „Junimii”, la înființarea
revistei ar fi colaborat, și ai „Convorbiri
literare”, în care -- din oficiu -- i s'au
bucărat 6 bucați și printre premegătorii
cel mai însemnat -- ai lui Eminescu,
și, fără îndoială, e mult mai limpede,
și pur, mai unitar -- cu un cuvânt: „ar-
tă în toată puterea cuvântului”, dar tot
de nemulțumit, tot atât de îniors spre
trecut (Epigonii, Scrisoarea a III-a). Fi-
ște că apropierea ar fi mai completă,
dacă ne-am gândi la așa numitele postu-
re ale lui Eminescu, în care expresia
nu puțin căutată, pornirea în afara
domeniului artei. Și-atunci -- locul lui
Nicolaeanu ar fi -- uneori aici: un ante-
cedent care, adesea, pășește atât de fe-
cund și de sigur.

Dor personalitatea scriitorului Nicolae-
anu se limitează la aceste producțiuni
epico-satirice: lor li se adaogă unele
precări de odă: La răul Moldova, La
noia, Bătrânul. Adevărații aleși -- în
ce deopotrivă, elementele satirice a-

Și dacă mai doriți un corespondent,
gândiți-vă că usturătoarele adevăruri pe
care le spune Nicolaeanu (și în versuri și
în proză) despre femeie, se regăsesc cu
aceeaș vehemență (ca și antisemitismul
său) în Eminescu și -- mai ales -- în
Hașdeu. De astă dată lucrurile s'au petre-
cut sub influența „Satyrul”-ui a cărui
atitudine era eminentamente negativă. Iată-l,
prin urmare, pe Nicolaeanu, făcând două
minuni: pe de o parte, pe aceea a legării
poeziei trecutului cu a unuia dintre „epi-
gonii”, pe de alta, a împăcării celor două
tabere -- Hașdeu, Maiorescu -- prin con-
centrarea în sufletul său a preocupărilor
unuia și altuia.

Fiște că s'ar mai putea vorbi despre
poezia de dragoste a lui Nicolaeanu, tot
atât de dezolantă, uneori, despre portre-
tele de gingășie feminină pe care ni le
dă, (O victimă), despre exploziunile sale
sentimentale (atât de variate), despre des-
cripțiunile de natură atât de îmbibate
de imagini, de cele mai multe ori, ro-
mantice (Suvenerul unei întâlniri). Mă
voiu opri -- un singur moment -- la poe-
zia „Plâng” în care -- vorbind despre
sine -- spune:

*...am fost din leagăn predestinat
Și-mi duc durerea din loc în loc
Și nicăiera să n'am noroc.*

nu numai atât, dar tot ceace vede
contribue la sporirea acestei dureri. Dar cum
firea nu poate fi schimbată, poetul va con-
tinua să plângă:

*Până în momentul necunoscut
Când brațul morții va sfărâma
Pe patu-mi rece, jalnic, lăcăt
Lanțul ce ține sufletul meu
Să guste pacea lui Dumnezeu!*

E, fără îndoială, o sentimentalitate de-o
duioșie sfâșietoare care contribuie de mi-
nune la circumscrierea acestui valoros ne-
cunoscut al poeziei românești care, dacă
a dat atât de puțin, este și din cauza
scurtei sale existențe pământești, iar dacă
n'a realizat mai armonice, dacă n'a putut
ajunge la mai multă desăvârșire artistică
este din cauza nelimppezirii literare, a in-
tervenției omenescului și a vieții prea
sbuciumate în tovărășia căroră a trecut.

Oricum ar fi Nicolae Nicolaeanu, va con-
tinua să intereseze ca un cântăreț al du-
rerii personale și naționale, ca un pre-
cursor valoros și vrednic de cinstire.

PAUL I. PAPADOPOL

NOTE BIO-BIBLIOGRAFICE

Născut în Cernatu Săcelelor, lângă Bra-
șov, la 9 Martie 1855 (după afirmațiunea
prietenului său, actorul St. Vellescu), 16
Martie 1855 (după aceea a d-lui prof. G.
Bogdan-Duică). Despre părinții lui, acesta
din urmă afirmă că erau oameni de frun-
te, aveau casă în piața satului și-i chema
Tomșoiu, nume pe care îl va fi deținut
un timp foarte scurt, și, poetul nostru, nu-
mă „pe-atunci Neagoe”. (1).

Fapt sigur e că, la 1848, întreaga fami-
lie trece în România „îngând de frica un-
gurilor revoluționari, cari pârjoliseră
Țara Bârsei”. Rămâne -- pentru puțin --
la Plocești; trece la Buzău unde era epis-
cop Filotei „un văr sau unchiu al său”.
Pe la 1849, profesorul V. Carloianu l-a în-
scris în colegiu la Craiova. Cam în timpul

acesta începuse să scrie versuri, „pe care
și le recita cu plăcere la oricând voia să-l
asculte” (2). De aici epitetul de **poetul Ni-
coleanu**, sub care era cunoscut, deși, până
atunci nu publicase nimic. Nu e mai pu-
 puțin adevărat că, pe la 1855, se făcuse
astfel cunoscut: „încercările lui poetice
erau purtate din mână în mână, prin
Craiova” (2).

Înainte de Maiu 1858 pleacă la Paris
să-și completeze studiile susținut de câțiva
prieteni bogătași cari, numai după 2 ani,
il vor părăsi. În astfel de condițiuni, în
Sept. 1861, e nevoit să se repatrieze. În
București, ziaristul C. A. Rosetti îl nu-
mește corector la „Românul”, al cărui co-
laborator și redactor va deveni în curând,
alături de marile figuri ale scrierului ro-
mânesc: Winterhalder, C. Bălliac, C. A.
Aricescu, etc.

În 13 Sept. 1862, sub ministerul prin-
cipelui A. Cantacuzino e numit aspirant
în birourile comisiei pentru confecțio-
narea rolurilor, iar după 3 luni, inspector
în județul Roman.

La 27 August ministru de instrucție, N.
Crețulescu, având ca director general pe
V. A. Ureche îl numește director al li-
ceului și internatului din Iași unde-și re-
găsește vechii prieteni dela Paris: Cis-
lianu, Mărzescu, Maiorescu. Rămâne în
acest cerc al viitorilor convorbiri-și până
la 23 Iunie 1865, când e numit cap al
secțiunii lucrărilor publice în direcțiunea
generală a Arhivelor Statului. În Iași ia
parte activă la întemeierea „Junimii” cu
al cărei șef și critic era împrietenit mai
dinainte -- în București” (1) -- lucru
care-l determină să-și publice un modest
volum.

La 25 (după St. Vellescu: 2. III) minis-
trul instrucției C. A. Rosetti, având ca se-
cretar general pe acelaș V. A. Ureche, îl
numește revizor școlar în jud. Iași, Vas-
lui, Fălciu. La 30 Aug. 1867, revine la Bu-
curești în calitate de cap al diviziunii
școlaelor din ministerul Instrucțiunii, iar
la 9 Aug. acelaș an ca secretar al di-
recțiunii Arhivelor. În București desfășu-
ră o bogată activitate, culturală și lite-
rară ca fondator al **Ateneului Român**, al
Societății pentru învățatura poporului, al
Societății de arme, gimnastică și dare la
scara de colaborator al **Satyrul-lui** lui
Hașdeu. E numit redactor al revistei **Ate-
neului român**, cu Hașdeu și Esareu; ca
secretar în secția științelor morale și poli-
tice”, și, apoi, conferențiar. La **Satyrul**
are colegi pe I. M. Bujoreanu, C. Stăn-
cescu, I. C. Frunzescu, A. Holban, St. Vel-
lescu și B. P. Hașdeu unde semnează: San-
huang-Ki și Tschao-wan-Ki.

La 1 Ian. 1868 fu isbit (pe când petrecea
onomastica lui V. A. Ureche) de boala ce-l
va omorî după aproape 5 ani.

Scrieri:

1. Poesii de N. N., Iași 1865;
2. Poesii, ed. II-a, Buc. 1888;
3. Poesii (bibl. Șaraga), ed. III (cu o
prefață de Iacob Negruzzi);
4. N. Nicolaeanu (poezii și proză); Vasile
Cârlova și C. Stamati (poezii și proză),
în „Biblioteca scriitorilor români”, sub
îngrijirea d-lui G. Bogdan-Duică, Buc.,
Minerva 1906. Este edițiunea cea mai com-
pletă. Conține: 43 bucați în versuri și 5
în proză. Cronică teatrală: Situațiunea, Fe-
meea, Oameni cinstiți. Despre influența
lecturii romanelor străine (după G. Bog-
dan-Duică și St. Vellescu).

P. I. P.

- 1) Confer. ed. Bogdan-Duică;
- 2) St. Vellescu în „Revista nouă” I, 121.

p o e z i e

VICTOR EFTIMIU

LUI MIHAIL EMINESCU

*Tu ce'n ritmul melancolic al baladei populare
Ai cântat durerea noastră dela munte pân'la mare,
Dela Nistru pân'la Tisa, — dormi în pace în mormânt,
Dormi în pace somnul dulce, legănat de teiul sfânt.*

*Cântăreț al suferinții, al minunilor trecute
Intr'a ingerilor iume liniștit acuma du-te,
Căci necazurilor vieții le-ai adus un sfânt prinos
Strai de marmoră și aur — versul tău armonios.*

*În zadar ceruși în viață o lumină să s'arate
Când slăveai albastra noapte din privirile-adorate
Dar acum, acum te chiamă în iubirea lor dintâi,
Visătoarele copile ce te țin la căpătâi...*

*Nu simți tu, în nopți cu lună, cum s'adună, pe'ndelete,
Feți-Frumoși cu păr de aur, sburători cu negre plete
Voevozi, fecioare albe, ce-ți roiesc lângă mormânt?
Nu-ți aduce glas de buciurn blânda batere de vânt?*

*Ca un stol de corbi trecură desnădejdiile grele...
Vin la teiul tău acuma somnoroase păsărele
Să-și ascundă, subț aripă, obositul căpușor,
Ca și ele, dormi în pace somnul dulce, somn ușor.*

*Dormi în pace! Dulci iluzii vor veni să te'mpresoare.
Or să-ți cânte de departe singuratice isvoare,
Iar pădurea murmură-va: „numai eu știu să te-ascult,
O, Rămâi! Rămâi la mine! Te iubesc atât de mult!”.*

*Te iubim și noi atâta drag copil al suferinții!
Și precum odinioară, cu evlavie, părinții
Iși plecau trudită frunte la picioarele lui Crist
Noi slăvim acum, poete, chipul tău frumos și trist!..*

*Noapte bună... noapte bună!.. Universul tău de
gânduri
N'a fost scris să-l nimicească învelișul cel de scândur
El împarte înstelarea-i din hotar până'n hotar
Preamărind pe cel ce fuse Impărat și proletar!*

POEM DECOLORAT

E gândul mohorât de vis.
Răsună'n depărtare stol —
Un stol de gânduri în abis,
Și'n inima de bronz, un gol.

Se pierde noaptea'n flaut clar,
Și triluri de priveghetori
Aprind pe-al cerului hotar
Visări pe drum de albe zori...

O negură în roz opal
S'a fost lăsat pe văi de vis,
Te-aștept pe-al sufletului mal,
Te chem e'un trandafir ucis.

N. IONESCU-BONTAȘ

P S A L M

Mi-e duhul gol de duhul Tău, Prea-Sfinte,
Și'n simț îmi mor aducerile-aminte,
Iar viul strâns în zâmbetul rămas
Iși dibuește 'n tremur nou popas...

Te-aștept și simt că ai să vii odată,
Înnalt în cuget și'n minunea toată,
Și ai să pieuri viu miraj de stele
În candela mimiciei mele.

Ci bruda va svâeni atunci, cuprinsă
În sborul orb de flacăra aprinsă,
Și-Ți va brodă cu cărcăn de 'mbiere.
Prinos născut, din râvna-mi ce Te cere.

Și-atât voi fi apoi: o melodie
Șoptită celor ce nu vor s'o știe,
Iar celor cari o milcuie cu vrere:
O notă, doar, și-o pauză 'n Tăcere.

AUREL CHIRESCU

APUS DE SOARE

Se înroșește-apusul și soarele dispare,
Săgeți de aur pline, pe dealuri aruncând,
Reîmbrăcând în visuri, dutoasa inserare,
Cu scârțâit de puturi, cu mugete, și cânt...

Boi blânzi, cu-a lor privire, dulceagă, liniștită.
Cu mers domol, cu capul plecat în spre pământ,
Pășese cuminiți alături, pe calea prăfuită,
Căfând mereu spre casă, mugind, din când în când.

Din luncă, depe miriști, oițele se-adună:
Se întorn dela pășune, mânate în spre sat
În clinchet de talangă, ce 'necetșor răsună,
Pierdut în adâncimea, tăcutului 'n seraf.

Cu 'necetul ziua moare... doar luna blând zâmbește
Trecând ca o regiună pe cerul înstelat:
Ca să-și admire chipul, în apă, lung privește,
Jucând cercuri de aur, în râul tremurat.

FLORICA SILVIA ATANASIU
Elevă cl. VI-a

SALBA SFINTEI

de N. PORA

După o iarnă saracă în omat și pustie de sbuciumul vântoaselor aducătoare și risipitoare de nouri, se arătă soarele blând al lui Aprilie, trezind din soma firea întreagă.

Curând verdele firav al lanurilor viitoare își desfăcu podoba, sub cerul strălătit de nouri bulbucați ca niște cîmpele uriașe și repede împinși aiurea, fără să-și aștearnă belșugul nicăeri.

Se înmîscă năpraznic seceta, pârjelind totul în voie. Nici un strop de ploaie nu mai potoli arsura țărâni uscate și numai răpățuri.

Nu mai știau bietii plugari ce să facă. Zna întreagă stăteau cu ochii în zare, sîcîți, morocanoși, ori tănâni pe prispă, boși par'că de cine știe ce boală.

Din toropeala aceea de moarte îi frezi în dimineața din Vinerea Mare glasul de aramă al clopotelor dela biserica lor, din marginea satului.

Biserici, vorba vine. Că străvechea casa a Domnului cu omila-i înfațisare de rămasă și semu al altor vremi, cu pereții de olăni de gorun, putregăți și roși de carii și cu coșceveala tîdei sărace, cu pereții acoperiți de vizinea de Apocalips *"Pedepsirea în focul cel neadormit al Gheeni"* închipuită de bigotismul zugravului de acum două veacuri — povestea tot ce văzuse și prin câte trecuse de atîta amar de vreme.

Acolo, în tînda ei înegrită și în altamăi gata să se prăbușească, veneau oameții să-și ascundă copilele, când năvăleau poterele de arnați, mustaciosi și fioroși ca niște gealați... Si tot aci, în sînul biserice, se scîpăta Dumnezeu știe cum de furia vrăjmașilor cari ardeau tot în calta lor, de bucurie că-i făcuseră de petrecanie celui ce înălțase steagul albastru al libertății acestei țări, aci își găseau loc de scîpare cu toții în clipe grele.

Iusă vremele turburi dacă trecuse, urmele lor nu putură să fie șterse. Iar biserica a rămas mai departe, cum fusese din capul locului, cu toate că de mult nu se mai pomeneste în cuprinsul Caliceniilor de vrenn gospodar neînșărit.

An cu an crescuseră gospodăriile bogate, cu case clădite în lege, ca la lîrg, acoperite cu olane sau cu tablă, și cu acareturi bine rostuite, de le radea inima Caliceniilor văzînd cum se opreau drumeții, dîndu-se jos din automobile și uitîndu-se cu drag la căsuțele și întocmirile lor.

Nu mai de casa Domnului nu se îngrijeau. Numai alcătuirea ei saracă nu se mai potrivea cu înfațisarea tîrgovească a Caliceniilor. Barem turla, un pic înclinată, închipuită pe înopțate o arătare ciuclată de făptură amărâtă, căntînd par'că să-și ascundă fața sub marginile pălăriei pleoștite, par'că rușinată de înfațisarea ei jalnică, în mijlocul unor fețe alese și mulți prea grîfulie la înbrăcămintea lor.

Așa era și înfățisarea, ca o arătare a unor vremi de urgie și ca un adevărat anachronism, bătrîna bisericească din Caliceni.

Preotul, de abia venit de câțiva ani, teolog tîmăr, cu sufletul stup de măzuține de prefacere și propășire și dornic să ridice credința strămoșească la acelas nivel ca în toate țările civilizate — cu mare căznă și mai mult cu anășana izbuti să puie la cale și să pornească clă-

dire, unei noi biserici, mai în inima satului și mai pe potrivea stării bune a sateților.

— Umblă singur cu pautabuza, de abia apucînd, de ici și de colo, să rupă câte o firfirie.

Cei mai mulți se împotriveau fatis.

— La ce să facem alta, dac'o avem pe asta?!

Parintele dădea din cap amarăt și desmăldănit.

— Lasă, pînutele, nu te supăra, că de probodit ne probodești și-n asta, așa cum e și pînă or veni ai de după noi ca să facă alta mai frumoasă și mai arătoasă.

— Din firfiriea săracului și din talantul bogatului se înalță casa cea fără prihană, în care sălășluiește însuși Domnul Dumnezeu credinței noastre, le răspundea preotul.

Par'că ar fi propovăduit între surzi așa nu-l ascultară și nu-l înțelesară.

Cu mare amar deabia puse temelile noului lăcaș al Domnului, fără să mai poată izbăvii nimic, zidurile încremenind așa, de un stat de om, cîngulite de vreme rea și de bicisnicia Caliceniilor, cari se cîndaneau cu stălpul bisericii, ori de câte ori dădeau ochi cu el.

Preotul nu se putea ține să nu-i mustre:

— Promos vă șade, n-am ce zice, să stați fără biserica!

— Da' asta care-o vedem în ființă ce e? — îndrăznea vrenul.

Ce ne cade în cap? — adăoga altul.

Omul aliarului se întorcea spre hulitor:

Nu cărti împotriva lui Dumnezeu, că te-ajunge cuvîntul lui!

Și apoi depărtîndu-se:

— Sat mare de oameni chiaburi și fără lăcaș divin cum se cuvine! Mai mare o-cara!

Stăpînii de-o teamă nelămurită se apropiau caliceni de bisericească de pe grîul dela marginea satului. Se așteptau la cine știe ce din partea preotului. Curînd se înalțase însă vestea alusă de laica pînutele: veneau cu sînta dela Argeș, ca să facă și în Caliceni slujbă pentru ploaie.

Și sîtenii pătrunși de o evlavie necunoscută se închinară la icoana sfintei din biserica lor, îndreptîndu-se apoi, pâlării, pâlării, după preot, ca — turna după păstor, spre capătul celălalt al satului, de unde să zărea venind cu praporele în frunte procesiunea cu sîntele moaste.

Ce a venit mai apoi a fost numai ceea ce rămîne pururi curat și ascuns în adîncul sufletului omenesc și crește deodată, se înalță ca o flacără și dogorește în preamă stăpînii și nimind deopotrivă — țîria credinții.

Sîtenii dădeau în genunchi, cu chipurile iluminate, aiurite par'că, în fața raclii de argiot cu sîntele moaste. Unii apuceau să se ridice de pe marginea drumului, unde se asteruseră, invocînd numele sfintei și după ce apuceau să sărute racla, picau iarăși jos, cu fețe de estaticii, cu ochii ațîții în văzduh, implorînd-o:

— Sfântă Filofteio, fie-ți milă de noi, păcătoși!

— Sfântă curată, ajută-ne! Scapă-ne de pacoste!

Iar, un glas se ridica stăpînind murmurul:

— Prea curată Fecioară, mîntuiește-ne

și întinde blagoslovită mîna ta asupra noastră păcătoșilor, și asupra ogărilor, tu care-ai îndestulat fiarele codrilor și păsările cerului!

Și un alt glas iuchea, adînc:

— Tu, nevinovato, scapă-ne de foamete! Tu care ții ai dat altora mericiul de la gură, dăruiește-ne și nouă un pic din belșugul cerului.

Glasurile preoților își împreunară ruga, sub arșița soarelui ce apăsese obrații și învâlăia sîntele odăjdii în raze de aur ce scîlceau licăritoare ca și racla cu sînta, prefăcută de soare într'un bulgăre de lumină orbitoare.

Procesiunea se opri, între ogoare, iar purtătorii raclii lăsară jos sînta lor po-vară.

Și-n vreme ce rugăciunile se tăleau, fierlănti, stăpînute de adîncul credinței, mulțimea cuprinsă de o evlavie fără margini, căzu la pămînt, tărîndu-se smerită, cât mai aproape de tapșanul pe care era racla cu sîntele moaste.

Și soborul preoților urmă curata tăleuire, glasurile ridicîndu-se, miindu-se în înalt, subțiri, pierzându-se în văzduh — ca și fumul de tîmăie ce se resfira albastru din cădelnițe.

Apoi urmă o clipă de tăcere, după care un preot bătrîn, adus puțin de spete, tîlmăci în genunchi viața spășită a sfintei făcătoare de minuni, istorisind smerenia ei fără de seamă și focul sacru de care era cuprinsă când își lua mericiul și-l dădea bătrînilor călugări dintr'un selit din apropiere de coliba lor, ca și oricărui drumet ce se abătea pe la ușa lor.

— Zi cu zi copila binecuvîntată își împărțea neasemuita-i pomană, pînă ce, odată cînd tatăl său, lemnar, o aștepta flămînd în pădure și o văzu că vine cu mîna goală — că fiertura și mămăliga le dăduse la niște calici — cum stătea cu secura în mîna, se îndărji fără potrivă și năpustindu-se asupra copilei, îi reteză brațul drept dintr'o lovitură.

— Tăsu sîngele, gîlgîind: însă copila blagoslovită nu se vîită și nici nu vărsă o singură lacrimă, necîrtînd împotriva celui ce-i dase zilele și cătînd numai trist la el...

— Și atunci, minune! o rază mai albă și mai strălucitoare ca fulgerul despica bolta frumîsului, de mai să-l orbescă pe lemnar, carele și pică la pămînt: — iar cînd își ridică fața din tărîna, își văzu copila zîmbînd, iar brațul ce-i picase jos în balta de sînge se aburcase singur de umăgul ei, lipindu-se la loc, de par'că nici nu s'ar fi clintit vreodată d'acolo...

— Omul se închină smerit, dîndu-și seamă că-i minunea lui Dumnezeu: iar copila dăruită cu haclul divin, se duse la o chinovie, unde își toarse zilele în faceri de bine și minuni fără de număr, vîndecînd bolnavii, mîntuind de rele lumea și păstrandu-și obiceiul ei prea curat — dînd de mîncare la pașari, care îi ciuguleau firimituri din palmă, și hrînind fiarele sălbatice, care se apropiau supuse de ea, primindu-și hrana din mîna ei...

Credincioșii își înteriră rugăciunile:

— Sfânta curată, îndură-te de noi!

— Prea milostivo, izbăvește-ne!

— Neprihănit-o, mîntuiește-ne!

Strigătele de implorare se auzeau mereu printre sughituri spasmodice și invocările

cucernice ale gloatei stăpânite de eglavie. Slujtorii altarului de-abia mai țineau piept multămii care umbla să-i aștearnă la pământ, imbulzindu-se, care de care, să sărute racla și o icoană făcătoare de minuni a sfintei.

Ca sub puterea unei credințe fanatice sătenii și sătencele se repezeau la icoană, dând buzna, unii peste alții, sărutând-o fiește care și făcând astfel să sune într-o licărire de clopoței cerești, galbenii din salba bogată agățată la gâtul sfintei de cine știe ce bine credincios mântuit dintr-o grea cumpănă de făcătoare de minuni.

Din grămadă, împins de suvoitul mulțimii, se apropie de icoană și Ioniță Clăpăug, butnarul satului, ai cărui ochi prostănaci se holbară la vederea salbei ce licărea în soare și zurea la gâtul sfintei.

Năuc, cu gura căscată și cu privirile umite ce i se ațintiră sfredelitoare pe bogăția dela gâtul sfintei, așa incremeni câteva clipe, curgându-i nădușeala în picuri mari, până ce-l împinse grămada lângă icoană și-și lipi buzele și el de lemnul înegrit.

Și-apoi gălgâiala de lume îl împinse la o parte. În vreme ce în auz îi suna mereu clinchetul galbenilor, pe care îi și vedea cu ochii închiși, mari, rotunzi și lucitori, lucitori.

Slujba se sfârși și când să pornească procesiunea mai departe, nici n'apucaseră bine să ajungă prin dreptul bisericii că, din adâncul zărilor despre munte, răsună bubuitul prevestitor al ploii.

De teamă să nu-i prindă ploaia pe drum se adăpostiră toți pe unde putură, după ce duseră în biserică racla cu sfintele moaște și icoana făcătoare de minuni.

Ploaia și porni, mai întâi înceată, în picuri mari apoi, sub coviltirul de tăciune al norilor ce cuprinsese cerul întreg, se deschiseră toartele țârici, pornind să plouă așa cum nu se mai pomenise de mult, căzând apa în trâmbe dese și repezi, ca dintr-o vultoare.

Lumea se închina în tăcere, uitându-se la pârăul în care se prefăcuse drumul și șoseaua de îndată ce se ampluseră șanțurile de o parte și de alta.

Ca'n Vinerea Mare usa bisericii era deschisă, dată de perete. Iar baba Floarea a lui mos Cepelag, unde o prinsese ploaia cu găstele în preajmă, își fări pașii pe priporul casei Domnului, intrând în tindă și închinându-se se prăvăli la pământ ca orbită de un fulger și apoi asurzită de răzbubuitul unui trăznet năpraznic ce zguduă sfântul lăcaș din temelie.

— Maica Domnului, sfântă Fecioară, îndură-te de noi! — îngână bătrâna, în vreme ce trecu pe lângă ea, repezindu-se afară, în ploaie, un om cu capul gol, fugind cât l'ajutau puterile. Inșă, după felul cum își târâia un picior, schiopătând și sărind ca un țap, bătrâna recunoscu pe Clăpăug butnarul.

După vreau ceas de ploaie cu găleata, cerul se limpezi, înseninându-se deabinele, iar cetele de nori porniră repede, ca niște corăbii cu pânzele 'ntinse și gonite de bătaia vântului.

Si'n mirosul proaspăt al pământului reavăn și în piruital vesel al păsăricilor, ce se înălțau în slavă, mulțumind par'că si ele cerului, toată lumea înveselită nu mai știa ce să facă de bucurie.

Pe la toacă se pregăteau să ia racla cu sfintele moaște, prapurul și icoana, și să pornească mai departe.

Părintele Isopie intră cel dintâi în biserică, închinându-se cucernice la icoane, sub privirea celor ce apucaseră racla cu sfintele moaște s'o scoată afară.

Dar când să sărute icoana sfintei făcătoare de minuni, privirea i se pânjenii și își simți picioarele tăindu-i-se, par'că.

De-abia putut să îngaimă:

— Salba, unde-i salba sfintei?

Se crucică toți cei din biserică, tot așa cum se închinară cuprinși de spaimă cei ce veniseră cu racla, proșii și norodul, când se află de făr' de legea nemai auzită.

Vestrea se întinse repede în tot satul, de prin toate casele esind câte cineva și îndreptându-se spre biserică, să vadă și să se încredințeze de cele petrecute.

Nu mai de sub șopronul plin de hați, boloboace, ciubere, de doage, cercuri și unelte ale lui Ioniță Clăpăug nu se elinti nimeni din loc.

Muierca îl lăsase, că se îmbăta de-și pierdea și puțina minte ce-o avea, și apoi venea acasă și o bătea până o stăleca, lăsând-o mai mult moartă decât vie.

Nici un ucenic nu se lipise de el și de nevoie, trebui să le facă toate singur, ca un neonc ce se afla și el pe lume, făcând umbră pământului.

Iar acum, cu privirile ațirite, stătea zăpănc, pe scăunașul lui cel dogăresc iar când și când și-arunca privirea infricată spre colțul unde era linul acela mare al lui Iordake, unul din cei șapte cărciumari ai satului și cel mai bogat din ei.

Rânji apoi mulțumit. Acolo, i-a pus bine. Și nimeni nu l-a văzut. Nici nu-l știe nimeni. Nici duhu, nici pământul!

— Dar baba din tindă? — îl muscă de cuget un gând.

— Cine era baba? Cine n'abia o adusesse acolo pe ploaia aia?

— Nu m-a văzut, nu m-a văzut! îngăună, încredințându-se că nu-l poate da de gol.

— Ihi! mai făcu și zâmbind mai dește o țârcoală colțului știut numai de el, și apoi, fără șovăire se îndreptă spre cărciumă.

Toemai pe înserate, după ce mai dete o raită prin ograda lui, în nestire porni într'acolo, spre grunul către care se îndreptau și alți săteni. Il îndemna să se ducă acolo nu-și dădea seama cine. Și se supuse.

Intră în biserică plină ochi și îmbăcșită de căldura și fumul nenumeratelor lumânări aprinse de eglavia gloatei.

Amăcjit cum era, par'că îl toropi deabinele aerul d'acolo închis și încins.

Toemai plecaseră oamenii cărmuirii veniți ca să cerceteze. Nimeni nu putuse să le dea nici o lămurire. Salba pierise în timpul furtunci, când nu era nimeni în biserică.

Cine să se ducă cu gândul că ar fi putut fi făptuită o asemenea nelegimire în biserică, în Vinerea Mare!

Se încrețea carnea pe oamenii de spaimă. Iar părintele, bietul părinte Isopie cu inima frântă se îndreptă spre altar, punându-și sfintele odăjdii, pregătindu-se să înceapă.

Cu mâna tremurătoare apucă lanțurile cădelniței în care mirezmăia tămâia pe cărbuni: înșă cădelnița-i pică din mână și cărbunii încinși se vărsară pe podea aprinzând scândura într'un colț în care se vărsase un clondir de untdelemn peste zi.

— Semn rău! semn rău! — cobî printre dinți Ilristache paracliserul, care se repezi cu un fărâș, adunând cărbunii.

Și către un cârd de babe de lângă altar:

— Ia mai cărați-vă d'acilea! Nu vedeți că s'a vărsat cădelnița?

Părintele se uită trist la el, făcându-i semn să tacă.

Și apoi, dregându-și glasul, rosti îndurerat:

— Fiii mei, ca părinte al vostru suflete ce n'ă chem că sunt; mai înainte d'ă începe slujba Sfântului Prohod, cată să vă fac o întrebare. De știut, știți cu teții de ce-i vorba. Asemenea fără de lege nu s'a pomenit. Și cu rușine mare, cu a naftenă și afurisenic îl apasă soborul clericilor pe cel ce a cutezat să fure sfânta!

Dar mila lui Dumnezeu este fără de margiri, dacă făptuitorul nelegiurei se căește și stăpânit de cugetul curat iese din grămadă, vine acilea lângă mine — că el este d'aciei, din satul nostru! — și în fața tuturor își mărturisește fapta.

„De cum se mărturisește, fapta lui îi este iertată! Și Dumnezeu îl primește la sânul său!”

„Iaide, suflete întors la sânul lui Dumnezeu, vino și mărturisește!”

În el se dete luptă grea. Ajunscă aproape de masa cu sfântul epitaf. Ascultă și se pătrunse de cuvintele preotului.

Îi venea să se repeadă în fața altarului acolo, lângă el și să-i mărturisească ade-vărul:

— Da, părinte, eu am furat salba!

Inșă, în nestire, își desfăcu și își scutură sufletul de sub privirea ce-l ardea, scrutându-l până în adâncul cugetului, iar ochii i se ațintiră pe flacăra galbenă a unei lumânări.

Limba aceea de foc auriu îl duse cu gândul departe d'acolo, spre celalalt capăt al satului, oprindu-se în colțul cel tainic de sub șopron, zărand aveea galbenă rotunzi și lucitori de-și luau ochii.

Acum erau ai lui. Cine i-i mai putea lua?

Lăsă capul în jos. Și nu se elinti din loc.

În tăcerea adâncă ce domnea în sfântul locaș, neanzindu-se decât sfârâitul vrenei lumânări pe sfârșite, se înalță deodată a meniuțător glasul de tunet al preotului:

— Dacă nu, pedeapsa cerului cadă asupra lui!

În acea clipă, și ea o consfințire a ce lui ce rostise cuvântul adevărului, o limbă de flăcări luci în aer, încolăcindu-se pe o coroană agățată deasupra mesei Sfântului Epitaf. Și-n alte câteva clipe flacăra pălpăi pe întreg rotgolul coronei, cuprinzând și altele și picurii de foc alunecă și pe masa sfântă, sub ochii îngrozii ai credincioșilor înlemniți de spaimă.

Iar ceea ce mai fost să fie, trece dincolo de hotarele a tot ce poate să-și închipuie biata minte omenească. În câteva minute, și mai înainte de a se fi putut demeri bietele făpturi ale lui Dumnezeu de cele ce se petrece cu ele, întreaga biserică de lemn se prefăcu într-o valvoare și un jeregaiu apocaliptic, prefăcută într-o groarnică făclie, în a cărei flăcări se topiră, în țipete și urlete de fiare, păreții sfântului lăcaș și toți cei ce se aflau în el.

Si astfel, sună trista legendă, un sat întreg trebui să ispășească, prin foc și pară, ca în străvechea Comoră, fapta celui ce profanase sfântul lăcaș.

CIUPERCA DE PIVNIȚĂ

— DIN AMINTIRILE UNUI POLITAI—

de CONST. RAULEȚ

Campania întreprinsă de un ziar, a cărei „ediție specială” se afla pe masa berărilor, împotriva brutalității jandarmilor ruși la hotărît pe nea Nae, fostul polițai, povestească reporterilor „Istoria minunată a diamantului negru, — cum numea „afacerea” ce i-a dat prilejul să cunoască o adevărată „ciupercă de pivniță”.

— Turcul sărac, a început nea Nae înmormântat, este cel mai mai cinstit om pe pământ; iar cel mai bogat, cel mai mare tâlpar — un musulman a spus-o întâi, dar eu am avut prilejul s-o constat. Vă spun de dela început, pentru că — după ce mi s'ar sfârși povestea — o veți înțelege și voi, că este mai bine decât mine, că sunteți mai înțeleși. Azi gazetele, nene, tipă că jandarmii au „persicat” o slujnicuță care, pe când stăpânii săi se aflau la băi, le-a cărat din casa cu căruțele în satul ei, mobilându-și locuința boereste, cu paturi de bronz și oglinzi cât peretele! Dar la oamenii ăia, păgubași, nu se gândesc amicii dela jurta. Când s'au întors în Capitală; noaptea uite că spune chiar aici — și nea Nae arată, furios, ediția specială — au fost nevoiți să se culce pe jos și n'au avut nici ce pune capul, că le furasce toate pernele! După isprava asta poate că merita să-i dai stăpânii în dar, o saltea de aur la pat!

Pe vremea mea, băteți, v'o spun cinstit că de n'o știți de mai înainte : se bătea la poliție — și parcă, tot nu erau atâtea jandarmi și omoruri, ca azi. Uite, eu, ăsta care mi vedeți, om nițel citit, prietenul vostru înmormântat de petreceri și nebunii, dușmanul nepăcătos al maltratării animalelor de poartă și al tuturor brutalităților inutile, vă mărturisesc deschis : și eu am bătut, în toată cariera mea, dar mai ales la începutul ei — ca să mă disting — cum am făcut eu!

— Prim bătaie vă distingeți, voi, mă? — Întrerupte indignat un reporter mai bătrân.

— Nu, prin descoperiri, răspunse liniștit nea Nae, dar vezi că astea două sânt strâns legate între ele. Am bătut. E drept că am băgat mâța în sac, n'am pus ouă de scoapte la subsuoară și n'am spânzurat oamenii cu capul în jos, cum aud că ar face ei. În schimb am bătut : câțiva școlari, care pusese ră un pardesiu în cap profesorii lor de greacă, la Sfântul Sava și îl pusese ră de a zăcut șase săptămâni; un băiat de cai ce m'a înjurat cum a intrat în curtea; câteva fete de uliță, ce făceau scandal, noaptea, prin localități și mi le auzisese ră când eram de serviciu, precum și numeroși pungași de buzunare.

Niciodată însă nu m'am abătut dela conștiința mea : am bătut numai părintește. Dosebirea între mine și un tată era inexistentă în ceea ce privește procedarea, dar exista totuși într-o privință : în timp ce părințele pedepsește, de obicei, numai pe copiii săi mai mari, mic vârsta mi-a fost, în toată viața mea, indiferentă. Am bătut, adesea, părintește, oameni mai mari de cât mine. Ce să-i faci, neică? Meseria! Nu era să-i pedepsești, pe hoți, la cafea și la ciubuc!

Odată însă am bătut și eu rău : pe un turc, azi om mare în fara lui. Voi regreta că voi trăi fapta mea, dar n'am fost eu de rău — a recunoscut-o și el în urmă.

— L-ai prins că punea ghiață deadreptul în bragă, îl întrerupsese unul din reporteri.

— Făcea parte dintr'un complot turcesc, își dădu altul părerea.

— Dacă mă întrerupeți, nu vă mai spun nimic, se necăji nea Nae. Rugat cu insistență, dupe ce sorbi a doua halbă, continuă. Venise pe vreamă când eram subcomisar, un turc mare, un fel de pașă sau așa ceva, cu treburi prin Capitală. Parcă îl văd : un uriaș cu o barbă mare neagră, ce începuse să căruntească puțin pe la mijloc.

Dupe ce și-a sfârșit daraverile pe la legație și pe la ministerul de externe, s'a apropiat să viziteze orașul — nu l-ar mai fi vizitat!

Într'o zi se dusese la muzău, sau la Universitate, nu-mi mai aduc aminte unde, că sânt tot acolo — destul că l-au găsit în catul de sus al clădirii din boulevardul Academiei, cu spume la gură ținând de mâini pe tălmaciul sau și sbierând cât îl lua gura.

Intrasem tocmai de serviciu, când am fost chemat grabnic la muzău : interpretul, un turc din țară, îi furase pașii, din deget, un inel cu un mare diamant negru. Înștiințat telefonic, prefectul se interesa personal de afacerea asta „fiind vorba de reputația țării în străinătate”, dupe cum îmi trimisese vorbă d. inspector. Comisariatul era la doi pași și am putut lua din vreme, măsurile de rigoare. De altfel personalul Universității și mai ales studenții se arătasera în aceeași împrejurare, adevărați auxiliari ai poliției. Toate ușile fuseseră încuiate și nimeni nu mai putea eși. Pe studenții îi pasionau afacerea în cel mai înalt grad și făcuseră cerc în jurul celor doi turci. Când am ajuns „la fața locului”, cum spuneți voi la gazete, l-am găsit pe pașă așa cum povestii mai adinecure : ținând de ambele brațe pe interpret, un omuleț scurt și gros, tot cu fes în cap. Pașă nu stia românește, dar o rupca nițel pe franțuzește și unul din studenți servea de tălmaci.

Înnaltul demnitar otoman se plângea că inelul i se furase chiar în localul universității și că hoțul îl avea la el, deoarece nu-l slăbise din ochi. Bijuteria trebuia găsită, întru cât pungașul nu s'a mișcat de lângă dansul, n'a vorbit cu nimeni, nu s'a apropiat de nici o ascunzătoare. L-a băgat, de sigur, în căptușcala hainei, în ghețe sau în ciorapi. În clipa când a observat că-i lipsește inelul, pașă, fără să spună un cuvânt, l-a și înhățat de ambele brațe și l-a ținut nemiscat, ca în clește. Abia în urmă a dat alarma. N'a avut cui să dea inelul, întrucât studenții nu se puteau face complicitii turcului și dacă ar fi fost să-l dea unui necunoscut aici nu l-ar mai fi furat. Fără îndoială că interpretul își făcuse socoteala că pașă n'o să observe furtul și, cum vizita la muzău era ultima, o să plece în Turcia, lăsându-i lui bijuteria. Pașă ținea să repete că n'a dat nici un semn de revoltă sau de mânie, până când n'a prins întâi de mâini pe autorul furtului. Prin urmare când el a văzut că pașă a constatat furtul, era prea târziu ca să mai înstrăineze inelul. Pașă își pune capul că inelul se va găsi la hoț.

Pe de altă parte Ali, interpretul, a tăgăduit dela început, jurându-se pe Alah că

în viața lui n'a furat un cap de ață.

— Lasă că spui tu, i-am strigat eu furios, gândindu-mă ce-o să-mi facă superiorii mei dacă nu descoper acest furt, de care se lega „buna reputație a țării”.

Ceeace m'a îndârjit mai rău, fu o mărturisire venită tocmai când mă pregăteam să plec cu mînta la secție :

Un servitor dela intrarea de jos a Universității mi-a declarat că, la sosirea celor doi vizitatori, ar fi observat în degetul sau în mâna lui Ali, inelul cu diamant negru. — ceeace confirma în totul spusese pașei și îmi dădea speranțe bune că voi găsi giuvaercul. Dovada era făcută : dacă inelul fusese văzut la hoț, el „trebuia să iasă” cu orice preț.

M'a cuprins o furie de nedeseris. Nu mai stiam ce face : urlam, eram nebun, văzând încăpățănarea cu care tăgăduia Ali.

Au pornit spre comisariat, dupe ce i-am făcut o percheziție, cum am putut chiar în localul Universității, fără să găsească nimic. Am avut grije să pun, în urma noastră, un sergent și un agent, recomandându-le să fie cu ochii în patru, ca nu cumva individul să arunce secula pe drum.

La secție mă aștepta „șeful” care mi-a spus că prefectul va trebui să demisioneze, dacă nu se va găsi inelul pașei, mai ales că ministerul de externe nu-l vede, de mult, cu ochi buni. Acum aveam prilejul să-l măture, aruncând totul pe seama unei intervenții diplomatice a imperiului otoman. Ce era de făcut? Trebuia să salvez postul prefectului și reputația țării! Șeful mi-a făcut recomandarea să fiu fără milă și a plecat ca să mă lase să lucrez punând sergentul la ușă să nu mai intre nimeni.

Pașă murea de nerăbdare. Cum a plecat șeful, l-am și luat pe Ali, spre cea mai mare satisfacție a pașei. Nimic : tăgăduia, ca și la Universitate.

— Ciupercă de pivniță, d-le șef, îmi striga agentul cu care adusesem pe Ali de la Muzău, un oarecare Ghimiș, bun polițist, dar cam căinos la inimă.

— Ai dreptate, du-l jos, i-am răspuns furios.

— Ai la beci, ciupercă de pivniță, se răsti Ghimiș la Ali și spui tu și laptele pe care l-ai supt!

Agentul împărțea pe clienții noștri în două mari categorii : „coconășii” și „ciupercile de pivniță”.

În rândurile cuconășilor intrau : demondenele parfumate și sfioase, domnișorii eleganti și pomădați, elevii de liceu... într'un cuvânt toți acei cari, dela primele palme încasate, la intrarea în secție, făceau mărturisiri complete nepunând să reziste.

Ciupercile de pivniță erau indivizii cu hainele scoarță de novoi sau de murdărie, rău mirositorii din cauza beției sau a stracilor și rufelor nespălate, încăpăținații și hărășiți cu poliția, delieventii cu experiență care știau că parchetul pune în libertate pe cei ce nu-și recunosc vina... precum și toți acei ce trebuiau băgați în subsol și instruiți ore întregi acolo ca să poți scoate ceva dela ei.

Ghimiș avea specialitatea ciupercilor de pivniță.

Ne-am coborât cu toții : agentul îmbrâncind pe Ali, Pașa și sluga dumneavoastră.

Hoțul fu desbrăcat într-o clipă și a doua perchezitie începu pe îndelete, nu ca la Universitate. Hainele fură descusute : buzunarele întoarse pe dos și apoi rupte : căptușeala desprinsă în întregime — nimic : inelul nu era năcăeri. Ghimiș luă apoi pe turc și îl puse să facă o adevărată gimnastică, în speranță că îi va sări inelul de pe undeva. De geaba.

— Unde e inelul, turele ? îi sbiera Ghimiș în nas.

— Nu știu, răspundea Ali.

— Lasă că știți, tu, acușica !

Cu cât pierdeam nădejdea de a găsi obiectul de preț cu atât creștea furia Pașei — și a mea.

— Spune mă, turele, unde ai pitit inelul, îl rugam eu, dar Ali protesta mereu :

— N'am furat !

— Ciupercă de pivniță, d-le șef, spunea Ghimiș : stai să-ncepă să-i curgă apă — și să vezi cum deschide gura.

Eu ședeam în picioare : iar pașa se așezase pe o capră de tăiat lemne ce era acolo, în așteptare, îndemnându-mă, prin semne și prin cuvinte franțuzești, amestecate cu strigăte turcești de indignare, să începem mai repede... operațiile.

Ghimiș îl întinse pe turc pe jos : iar eu l-am luat cu „năpărea“ — o vână de bou de care agentul nu se despărțea niciodată — dela ceafă până la călcăie, dând cu o furie de neînchipuit. Al era groznic : iar pașa se apropiase și privea cu un rânjet ce-mi făcea rău. Când îi se părea că am lăsat-o mai moale mă încuraja, dând din cap și din mâini ca un epileptic. Hoțul leșinase odată dar își revenise repede. El repeta a-celeș cuvinte :

— N'am furat !

— Ai furat, hoțule ! — îi striga Ghimiș.

Dacă m'ași fi luat dupe pașă, l-ași fi ucis pe Al. Ochi îi esise din orbite, corpul îi era o rană, valuri de nădușală și de lacrimi îi se scurgea de pe obraji.

— Așa săntără ciupercile de pivniță, d-le șef, mormăia Ghimiș : stropesc și strică aerul.

În sfârșit e de prisos să insist asupra acelei bătăi, pe care o socotesc ca rușinea vieții mele. E destul să vă spun că dupe mine l-a luat Ghimiș, apoi pașa — fără să fie mai norocoși de cât mine, însă reușind să fie cu mult mai cruzi.

Dela Ali nu s'a putut scoate nici inelul, nici măcar vre-o deslușire oarecare.

Îmi aduc aminte că ani întregi, în urmă, Ghimiș vorbea de Ali ca de cea mai rezistentă ciupercă de pivniță — el fiind convins că am avut aface cu un vinovat.

Rezultatul a fost dezastruos și pentru mine și pentru Ali : eu am fost mutat în fundul Moldovei ; iar el expulzat din țară. Se afirma, pe atunci, că părăsind Capitala, pașa se exprimase în termeni foarte pușini măgulitor pentru poliția noastră, despre ale cărei barbarii ar fi auzit, dar de ale cărei descoperiri n'ar fi avut ocazia să se convingă.

Eu rămăsesem cu o mare mustrare de conștiință, formându-mi convingerea că Ali fusese nevinovat — altfel ar fi trebuit să vorbească. Dacă n'ar fi fost isgonit din țară, aș fi fost în stare să mă duc să-i cer iertare, să-i dau nu știu ce.

De atunci tot am bătut, e drept, dar mai cu măsură, părintește, ca și mai înainte : singura mea victimă a fost Ali.

Parcă mă vrăjise afurisitul de pașă a căru limbă nu înțelegeam, dar ale cărui gesturi poruncitoare îmi împingeau brațul,

Treceau ani. Ghimiș, cunoscătorul de ciuperci, care avea mult mai multă îndemânare la scrierea cu ciomagul decât la cea cu condeiul, îmi luase înainte, trecând repede prin toate gradele erarhiei noastre. Se spunea peste tot că de și nu are carte, e foarte bun „pe teren“. Totuși am reușit și eu să es la pensie ca polițai.

Se răsturnase lucrurile în Turcia, fusese cascadă de mărimi, — dupe cum știți. Eram la Constanța, când am avut o mare surpriză.

Mă plimbam pe boulevardul El sabetă, când mă pomeneșe față în față, cu cine credeți ? Cu Ali, fostul interpret din București, victima mea și a lui Ghimiș. Era îmbrăcat cu o eleganță ireproșabilă, fără fes, cu ochelari de aur și baston de argint în mână. Poate că nu l-aș fi recunoscut pe boerul acesta, salutată de toată lumea, dacă nu mi-ar fi atras luarea aminte inelul cu diamant negru ce avea în deget !

— Ciupercă de pivniță ! Fără să vreau am pronunțat aceste cuvinte, ce-mi aminteau pe Ghimiș și năpărea lui. Cum dracul a rezistat, mă întrebam eu. Și unde a avut inelul ?

— Va să zică tot el a fost hoțul ? se auzi o voce curioasă.

— Păi cine era să fie altul, firește.

— N'ați ghicit, continuă nea Nae. De și es fi vrut să aflu adevărul în ciudata afacere a diamantului negru, totuși m'am grăbit să evit întâlirea, căci vedeam, în mine, scena din pivniță...

Tureul veni însă dupe mine și îmi strigă prieteneste :

— Bună ziua, d-le comisar.

— Bună ziua, d-le Ali, îngânai eu, simțind că tureul s'a pripocșit și a ajuns poate înalt demnitar în țara lui. Nu știu de ce dar mărturisese că îmi fu frică.

— Hai cu mine la cazino, să vorbim, îmi zise Ali.

N'am putut rezista, mai ales că tureul mă luase la braț și mă strângea cu putere. Pe unde treceam ne salutau toți. Teama de la început se lămurca : Ali vrea să se răsbune. Și avea de ce ! Ne-am așezat pe terasă, la margine de tot, în spre mare. El alesese locul. Eu eram, cum mă vedeți : un bătrân slab și istovit, pe câtă vreme el părea acum și mai voiuc. Putea să mă ridice, ca pe o pană, și să mă arunce în mare ! Dar el nici nu se gândea la așa ceva.

— Tot norocul meu se trage dela d-ta, începu Ali, într'o românească mai stricăță ca pe vremea când făcea pe talmaciul. Dacă nu mă expulzat, muream bragăiu la București.

— Nu te-am expulzat eu, îngânai sfios.

— Cine m'a expulzat. Ori cum, de atunci mi se trage. În țara mea am azi o situație din cele mai frumoase. Și Ali comandă o sticlă infundată.

— Dar pașa ?

— A fost înpușcat, de un necunoscut, într'o mișcare de stradă, mă lămurii Ali, zâmbind tainic.

Prinsei curaj și îl întrebai, e drept cu mult respect :

— Dar cum ați luat diamantul și unde l-ați ascuns ?

— N'am furat ! — răspundea el, parcă tot cu tonul acela din pivniță, întrerupt de muncșurile năpărcii lui Ghimiș. Și atunci am auzit, pentru prima oară, cuvintele eu care mi-am început povestea : tureul sărac este cel mai cinstit om din lume...

— Păi văd că aveți inelul în deget. Sau era altul ?

— Ba e chiar acela, confirmă Ali.

— Atunci de ce afirmați că nu l'ați

furat ? Dealtfel, dupe cum vi s'a spus în față, servitorul muzăului v'a văzut.

— Nu, d-le comisar, răspundea Ali ironic, așa ceva nu mi s'a spus în față.

— Ciupercă de pivniță, îmi răsună în ureche glasul lui Ghimiș. Îndrăzni să insist : Nu spunea portarul că... Ali mă întrerupse furios :

— Ce spunea portarul ?

— Că a văzut inelul în mâna d-tale.

— Sau în deget, nu ? Vezi că țin inelul...

— Sau în deget, e adevărat.

— Ei, lucrul este foarte simplu : în clipă când urcam scara universității, am avut într'adevăr inelul în deget.

— Nu mai înțeleg nimic : ați avut în deget inelul pașei, îl aveți și acum, dat totuș.

— N'am vorbit de inelul pașei.

— Păi spuneați că nu este altul.

— Nu e, confirmă Ali : n'a fost la mijloc de cât un singur inel.

— Al pașei.

— Ba nu, vezi aici greșești. Apoi de ce nu v'ați gândit dv. că nu hoț, fie el cât de îndrăzneț, dupe ce fură un inel, nu-l pune în deget chiar în fața păgubașului ?

— Portarul mi precizase : în deget sa în mână. Am socotit că în momentul acela s'a comis furtul.

— Dumneata ești polițist, eu am fost simplu negustor, dar tot știam încă de pe atunci zise Ali, că inelul din deget se fură numai... cu deget cu tot, dela morți.

Mă surprinse justețea observațiilor. De altfel multe adevăruri, săritoare în ochi, mi-au scăpat la începutul carierei mele, când mă socoteam a tot știutor.

Ardcam de nerăbdare să pătrund misterul, dar Ali parcă voia să-mi mărească, din se în ce, curiozitatea. Era adevărat : greș să-i poți fura cuiva un inel din deget, dacă nu doarme sau nu-l ține cineva ; pe dealtă parte Ali susținea că inelul, care totuș se afla la el, nu era al pașei, dar nu era nici altul.

Acesta era inelul care se furase, dar Ali nu era autorul faptului și nici pașa păgubașul.

În loc să aflu ceva, mă încurcam mai rău.

Tureul mă privea ca pe un prost și o clipă am avut impresia că asta era răsunarea lui : dovada împede a superiorității sale. Am observat însă repede că tureul nu avea aerul unui înerezut.

— Vă rog explicați-mi și mie taina !

— Nu e un lucru atât de complicat, răspundea Ali : inelul era al meu.

Îl priveam ca pe un nebun : dacă eu inelul lui cum rămânea cu reclamația pașei, cu muncile la care a fost supus. De ce n'a spus nimic ?

Linuștit tureul continuă :

Îl avem în familia noastră, de trei sute de ani, din moși strămoși : e un talisman, un protector al celui ce-l are în deget. Dacă l-ași fi avut în deget, în beci, în mănecă corecțiunea aceea puțin cam... exagerată dela d-ta, barbară de tot dela agentul d-tale și soră cu moartea dela nemernicul meu compatriot. Dar nu-l mai aveam. Când urcam scara, pașa mi l-a vârit în deget în momentul când întinsesem mâna să-i deschid ușa, când probabil că l-a văzut și portarul școlii.

— Beleiugul ăsta mi-l dai mie, mi-a zis pașa în turcește — eu tot poruncitor.

— Nu pot, excelență, i-am răspuns sfios e un souvenir de familie.

— Îți dau pe el o mie de galbeni.

— De mi-ați da zece mii și tot nu mi putea să mă despart de el.

Pașa s'a încrunțat, m'a privit lung și mi

in străinătate

ITALIENII DESPRE NOI

SCRIITORII ROMÂNI¹⁾

de LUIGI TONELLI

LUIGI TONELLI

Ramiro Ortiz, ale cărui merite pentru răspândirea literaturii italienești în România sunt tuttora cunoscute (și chiar noi, de curând, avurăm ocazia să amintim), vorbind despre „proza română contemporană” în numărul pe Decembrie din *Giornale di politica e di letteratura*, întreg și genial dedicat raporturilor culturale româno-italiene, își încheie limpedea sa revistă informativă relevând că „există în România o mișcare literară cu mult mai importantă decât se crede, o mișcare literară care nu se cade să fie ignorată.

În ultimii ani, datorită prof. Ispescu și școlarilor săi de la Universitatea din Roma, mulți s-au lăsat în Italia pentru a o face cunoscută publicului nostru. Însă mai este mult de făcut...”

Dar până atunci să-i recunoaștem meritele lui Ispescu, directorul colecției „Scrittori romeni” editată de „La nuova Italia” (Perugia-Veneția) care deja cuprinde câteva volume de interesați autori contemporani din țara sa, traduși strălucit de un grup din elevii lui și prezentați elegant de valoroși critici și scriitori italieni (Giulio Bertoni, Garsia, Biscottini, etc.). Și să ne apropiem de aceste opere, nu cu surâsul de invrednicire al aceluia care se poate lăuda, fără meritul său, c-o tradiție literară mai veche și mai ilustră, ci cu profunda simpatie ce o poate inspira literaturii unei Națiuni surori, încă prea influențată — înii pare — de arta slavă, pe deoparte, iar pe de altă de cea franceză, dar care cu toate acestea a avut scriitori mari, ca Pălinescu și Alcesandri, și are încă alții, cari se străduiesc să afirme definitiv genul particular al poporului român.

Un motiv critic care se întâlnește mereu în articolele revistei pomenite și în prefețele acestei colecții e relieful unui fel de lupte, sau drame, între cultura occidentală intrată în România de un veac, și tradiția naivă, agreată, patriarhală: luptă care în câmpul literar s-a definit, cam de

vece treizeci de ani, cu întemeierea *Semănătorului*, revistă inspirată din doctrina naționalistă a lui Iorga, și îndusmănită cu „modernismul” acelora cari priveau încă dincolo de granițe. Crescși și exagerări — recunoaște Ortiz — au fost și de partea *semănătoristilor* și de a *moderniștilor* (adecă *simbolistilor*), însă nu se poate nega că, datorita celor din urmă, s-a putut conserva acea specific național român pe care imitația străină îl amenința cu sufocarea; datorită celorlalți, limba (încă neformată literar) și stilul român au putut ajunge la acea perfecție formală, aceea fineță și rafinerie, etc.*

Nu mă îndoiesc de această luptă, nici de rezultatele ei, avantajoase în toate sensurile, după cum ne-o prezintă, optimist, Ortiz. Însă, rămânând în limitele literaturii propriu contemporană și referindu-se la operele traduse pentru colecția lui Ispescu, am impresia că — unele dintre acestea demonstrează prevalent tonalitatea, atmosfera română, iar altele, aceea străină: *laură ori franceză*.

Schițele lui Ion Luca Caragiale, de ex., adunate sub titlul *Il divorzio* (Divorțul), aparțin, dacă nu mă înșel, primei categorii. Nu sunt de fapt, în ele, numai tipuri culese direct din realitatea română, scene transportate exact din viața socială din București; însă, ceea ce contează mai cu seamă, e spiritul cordial ironic, între înțepător și afectuos, între arguție și bonom, care îmi pare caracteristic *bucureștean*. Bă-bați și mulți tineri, domniei de a divorța fără nicio rațiune serioasă: bărbați cari își fac carieră și avere, prin influența misterioasă a femeilor... diplomatice: oriceni elevetitori și răulăcioși; mame și preoți amorali și bețivani; femei vorbăroase și geloase; politicești iefiniri; mici burghezi din provincie. Tipuri din toate timpurile și din toate straturile sociale, prin sine însăși genetice, au câștigat formă și colorit foarte special, trecând în

mai zis nimic, — dar eu știam ce mă așteaptă, că doar sânt ture adevărate. Ajungând în dreptul unei ferestre, ce da în stradă, pe când pașa vorbea cu studenții ce i ieșise înaintea, am aruncat înelul unui pragăni, ce sta jos, cu coșul cu acadele — fără să stau la gânduri. Totul s'a petrecut într-o clipă. Nu-l cunoaștem, dar știam că-l voi găsi la el, pentrucă tureul sărac este cel mai cinstit om d'n lume. Abia am avut timp să-i fac semn bragagiului să plece și să mă întorc, când pașa m'a strigat fără să observe însă nimic. Am alergat, ca și cum ași fi stat tot timpul cu ochii țintă la el. N'a rostit nici un cuvânt însă, pe când studenții se așteptau la vreun discurs, mi-a apucat ambele brațe, strângându-mă cu puterea lui de colos. Abia în urmă a strigat în franțuzește:

— D-lor studenții acest tâlmaci m'a furat un inel de aur cu o piatră de diamant negru, chiar în momentul acesta.

Și nu mi-a mai dat drumul până când ai venit d-ta.

— Bine, dar în cazul acesta n'aveai de răt să spu adevărul și să aduci martori dovedind că inelul este proprietatea d-tale. — O, nu, răspune Ali cu convingere. Din momentul în care pașa pusese ochii pe inelul meu, lucrul cel mai de seamă era

să mă asigur de el. Una din două: sau îl făceam să dispară, cum l-am și făcut și rămâneam cu speranța că-l voi găsi; sau urma să dovedesc că e al meu, să vi-l arăt tutulor și, în cazul acesta, trebuia să-l în la mine și pașa tot mi-l lua. Am ales singura cale prin care puteam împiedeca pe pașe să-mi ia talismanul: dispariția bijuteriei. În urmă se înțelege că mi-a fost foarte ușor să găsesc pe bragagi și să-i iau inelul înapoi.

E drept că mi l-a dat cu părere de rău, nu pentru valoarea obiectului, ci fiindcă începuse să-i meargă excelent afacerile de când îl avea în deget.

— Tot nu înțeleg stăruința pașei, convingerea lui că ai inelul asupra d-tale.

— Pașa nu-si putea închipui că i-am ghicit gândul. Odată ce inelul era proprietatea mea, n'aveam nici un motiv să-l înstrăinez înaintea ei să mă fi acuzat de furt. Nu-i putea intra lui în cap că un pârliț de ture sărac este în stare să pătrundă gândurile ascunse ale unui pașe.

Întai mi-a apucat brațele, cu forța lui uriașă, și abia în urmă a pronunțat înșurire. Iată de ce pentru el un lucru era singur: că inelul nu poate fi de cât la mine.

CONST. RAULET

1) Cunoscutul și distinsul critic italian, d. prof. univ. Luigi Tonelli a publicat acest articol, pe care îl dăm în traducere, în revista „Il Marzocco” din Florența.

D. Tonelli a publicat două comedii „Amur-sul” și „Alegoria omului modern”, romanele „Cher”, „Ambătații” și numeroase studii: „Evoluția teatrului contemporan în Italia”; „Tragedia lui Gabrielle d'Annunzio”; „Critica literară italiană în ultimii 50 de ani”; „Spiritul francez contemporan”; „In căutarea personalității”; „Teatrul italian de-a origini până în zilele noastre”; „Sufletul modern, dela Lessing la Nietzsche”; și „opera lui Giovanni Verga” și „Petrarca”.

realitatea română; sau mai curând, cum această realitate, absorbită de un spirit cu adevărat artistic, a căpătat imediat un caracter de universalitate, păstrând totuși toate accidentalitățile naționale.

În mod analog, comedia aceluiaș autor, *O scrisoare pierdută*, satiră elegantă și crudă a moravurilor electorale democratice, conține o adevărată ceva european, apropiindu-se în mod particular de filonul dramatic al lui *Rabagas* și al *Presidenteselor*; și totuși, acel prefect care își face politica sa provincială, după cum îi place capricioasei sale iubite, și acel președinte de comitete electorale, înșelal de nevastă sub ochii proprii, acel subversiv ambițios, laș, precum toate celelalte personaje minore, au caractere neasămănat române. Nu degeaba Caragiale a fost autorul așa de popular al multor expresii din această comedie, rămase proverbiale în țara sa. Așa se întâmplă că în timp ce pentru Români, a zice că o situație, un om, sunt demni de Caragiale, sau *caragiălesti*, are un sens de comic grotesc fără răutate proprie și adevărată, care este înțeleasă imediat de toți; pentru noi o astfel de comicitate particulară, lîmpede în reflexul străin al oglinzilor deformatoare ne face să identificăm ușor (și n'as vrea să zică prea ușor) spiritul scriitorului cu acela al poporului său.

O confirmare a legitimității generice a unei astfel de identificări poate să ne apară din examinarea cărții unui autor în viață, și spre deosebire de Caragiale, pe deantregul dela 900: D. Pătrășcanu. Nuvelele adunate în *La Signora Cuparencu* ne prezintă o serie de protagoniști, fiecare dominat de o particulară manie sau nebulie: Doamna dezordonată, vanitoasă, ambițioasă, disperare a slabului său bărbat; îndrăgostit, obsesionat de pasiunea sa; femeia igienistă, scrupuloasă, frământată, implacabilă, care amărăște, ruinează viața bărbatului și convingerea de a i-o salva; profesorul, cu boala invitărilor la prânz, și nenorocit acela care primește... Spiritul ironic al lui Pătrășcanu rămâne — e adevărat — la suprafață; dar fără amărăciune și pretenții de profundă scociorare care îl luminează pe îndrăcit! Și așa de ager, pentru el, se introduce în acea lume pitorească și scilpitoare, jumătate orientală și jumătate occidentală, eminent *balcanică!*

Cu cea mai multă bunăvoință din partea Italianilor și a Românilor de a da cea mai mare importanță coloniei traiane, Daciei Felix, nu se poate niciodată nega că o mare influență asupra națiunii române a fost exercitată și de civilizația slavă. O astfel de influență ar putea explica și justifica într'un mod oarecare curentul rusofil, observabil și în literatura română contemporană. Dar se poate întâmpla că, cel puțin pentru unii autori și unele opere e vorba de o simplă adeziune și simpatie individuală pentru marii povestitori ruși dela 1800, pe care le putem întâlni în toată literatura europeană, cuprinsă și în cele mai străine și depărtate ca acea italiană.

În *Sinfonia fantastică*, de ex. romanul lui Cezar Petrescu, simt maniera lui Cehov; ba as fi ispitit să stabilesc o analogie între acela și *Camera No. 6* a marelui novelist rus. În amândouă povestirile, de fapt, se descrie lentă desvoltare a unei maladii cerebrale, în asemănarea de situație, de tonalități, între tragic și grotesc. Diferența principală constă în aceasta că Petrescu se mulțumește de a observa

precis și neted, iar Cehov trece ușor în câmpul simbolic, unul rămânând realist, celălalt dându-ne frigurile mistice ale universalei tragedii.

Nici maniera cehoviană nu se desminte în nuvelele *Omului din vis*: cu acele personaje, între realități și halucinatori, fiecare cu chinul său secret, cu atât mai sângerând, cu cât e mai umil și meschin. Omul, persecutat de o creatură din vis, care e aruncată pe neașteptate pe planul realității; îndrăgostitul deziluzionat amarnic, revăzând frumoasa fetiță de odinioară, acum deformată de timp și de suferință; dezerterul, care trăiește în rușine, și după ce a fost grațiat, pentru că e rănit în afețiunea cea mai scumpă, micul învățător, ajungând servitor și susținător al fetei sale, în viața sa de destrăbălare; funcționărașul, care totăluște în cafenea, după mîini ani nevasta fugită, frumoasă, elegantă, indiferentă și numai un pic încurcată; deziluzionatul în dragoste, condamnat în lanțuri fără speranță; neînțeleșii, victime ale neînțelegerii, cari nu se vor putea niciodată clarifica...

Nu mă indoiesc de sinceritatea lui Petrescu, care a fost combatant în marele războiu și după ce a văzut țara sa invadată și torturată, nu vrea să se prea veselească de victoria definitivă, nefiind aceasta însoțită de triumful principiilor ideale, pentru cari i se părea frumos să pună totul în pericol. Cred deci că întunecoasa sa tristeță, pesimismul său, nu sunt de invenție și de manieră. Cu toate acestea

influența cehoviană îmi apare evidentă.

Așa, cum mi se pare de clar, dacă nu greșesc, influența stendhaliană și bourgetiană în drama lui Camil Petrescu, *La pazzia di Andrea Pietraru* (Suflete tari) al cărui protagonist, orgolios și pasionat, fantastic și violent, reamintește în celeaș întâmplări exterioare și în special în raporturile cu tânăra fată a nobilului și puternicului său patron, Julien Sorel, Robert Greslou. Nu aş exclude că în ambițioasa, cerebrală Ioana, victima și în acelaș timp tirana și ruina lui Andrei nu ar fi un reflex a Heddei Gabler; nici că în tehnica dramei — cu acea mare scenă centrală, ocupând aproape pe deantregul actul II — nu se desceopere școala franceză, Bernstein, Kistemaekers.

În acest loc aş putea să mă plîng că, cel puțin în operele traduse în colecția lui Isopescu, nu se simte deloc nici un fel de influență a gândirii și a artei italiene, dar prefer să relevez că și acolo unde slavismul și franțuzismul în general exotismul sunt de netăgăduit, se afirmă ingenioși, robusți și plini de viață; și mai presus de toate, a-mi ura ca spiritul caracteristic al națiunii române, pe care l-am văzut fulgerând între celea examinate astăzi, în special în cărțile lui Caragiale și ale lui Pătrășcanu, să ajungă să prevaleze la toți scriitorii, creind o tot mai originală și mai admirabilă literatură națională.

LUIGI TONELLI
Trad. A. Decei

LEGENDE SUD-AMERICANE

LEGENDA FLOAREI SOARELUI

de GASTON FIGUEIRA

Iporă, fiica unui șef de guarani, veni pe lume într-o dimineață de vară. Bucuria tribului fu fără margini.

Puține zile însă după nașterea copilei, aceasta se îmbolnăvi. Vrajitorul tribului spuse:

— „În inima ei s'ălăștuește o dragoste curată pentru lumină, iar voi ați fiint-o la umbră. Aceasta este singura cauză a boalei ei.

Iporă creștea și din zi în zi se făcea mai frumoasă. Adora Soarele și se zice chiar că putea să privească la soare fără să ametească. Pupilele ei aveau o strălucire neasămănată.

Vrajitorul susținea că ea nu va putea iubi nicio ființă omenească.

— „Inima ei, în întregime, aparține Soarelui, unicul ei amant”.

Dar iată că într-o bună zi, Tubichă, un brav luptător al unui trib inamic foarte puternic, văzu pe Iporă și se înamoră atât de nebunește de ea, încât amenință că va porni în crâncenă luptă, dacă nu-i va fi dată Iporă, pe care vroia s'o ia de soție. Aceasta, printre lacrimi, mărturisii tatălui ei că preferă să moară decât să ia de bărbat pe un inamic pe care nu-l va putea nici odată iubi.

Războiul fu declarat. Se zice că tribul

Iporă suferi înspăimântător și că murean unul după altul oamenii, femeile și copiii. Aproape muribund, unul dintre ultimii luptători reuși să stabilească un plan care ar fi înlesnit lui Iporă fuga, chiar în cursul acelei nopți. Imbrățișând cu frenetic pe tatăl ei, ea nu dorea acum altceva decât să moară. Dintr'odată, împinsă parcă de o forță misterioasă, ea o luă la fugă, o fugă nebună, care dură ore nenumărate. Dar Tubichă urmărise pe fugară în goana ei nebună și era pe punctul să o ajungă chiar în momentul în care răsăria soarele aurii al zilei de vară...

Cât pe aci Tubichă, cu forța-i neînvinșă era să pună stăpânire pe aceia care aparține Soarelui, când deodată se produse minunea: Iporă dispăru, lăsând în locuri o floare, mai întâi verzue, apoi galbenă. Și atunci, în acel loc se născu floarea Soarelui, cu enorma-i floare galbenă, care ascultă numai de Soare; ea trăiește numai pentru el și a și luat forma și culoarea lui.

În românește de HENRY HELFANT

CRITICA LITERARA

SUFERINȚELE INVĂȚĂMÂN- TULUI PENTRU TINERET

În două numere consecutive, din anul acesta ale revistei *Revue des deux Mondes*, d. Paul Hunziker se ocupă de lipsurile învățământului primar, mediu, secundar și superior în Franța. Se pare că se simte o necesitate generală pentru a-l reforma pe noi baze, conform gravelor cerințe ale timpului. Bezumăm în câte-va cuvinte, părerea d-lui Hunziker, profesor cu mare experiență în ale școlii.

Învățământul primar, ca și cel secundar, au de obiect formarea oamenilor. A învăța înseamnă a alege și a învăța să alege și, în orice situație ar fi, ori cine va trebui să se decidă a cântări motivele și cauzele, să distingă esențialul de accesoriu. Trebuie să se dea o bază profund omenească acelei școlii, de care se vorbește atâta, fără să se desprindă încă principiul vital, pentru că omului căruia, în primii ani ai învățământului, îi s'au predat bine, rudimentele indispensabile pentru a compara și a judeca, pentru a merge mai degrabă la lucru decât la cuviată, pentru a gădi prin el însuși mai bine decât să asculte tot ce îi se spune, astfel încât aceluia om atunci când va ajunge la studii mai înalte să-și aibe asimilate metodele care îi vor permite accesul carierelor, la care se va simți în drept a le pretinde.

Vigoarea și finețea spiritului dezvoltate prin discipline puternice, vor face restul: va câștiga mai târziu cum va putea și voi noțiunile și cunoștințele.

În general, elevul fuge de efort și lucrează numai în vederea examenului și concursului de admitere. Rar sunt elevii, cari sunt cuprinși de acea furie de a cunoaște, de a ști, de a învăța, de a concepe. Copiii învață, în genere, formule și teoreme, le lipsește spiritul de inițiativă și de observație directă. Sunt vinovații părinții cari dau copiilor numai o educație unilaterală.

O altă pacoste a învățământului de azi este mania *specializării*. Fie-care specialist profesor vrea să învețe pe elev tot ce știe și dânsul. Astfel detalii cari privesc și servesc numai pe profesionistul matur și cu lungă experiență sunt debarate papagalmente de elevi, fără a le servi la nimic, de cât a le stoarce ultima scântec de energie vitală ce a mai rămas în ei. Candidații de bacalaureat în Franța, au fost supuși de un profesor de semantică la întrebări ca: „ce este *durativul*?”

Nu ne interesează pe elevi și pe noi, muritorii de rând orice detaliu din istorie, de lungimea precisă a mâinei lui Arlaxerxe Longomanul. Asemenea pretenții de savanțlăc sunt ridicole ca și flecăreala cu învățarea pe din afară a unor date și unor domii munteni și moldoveni, foarte mărunți în epoca lor, foarte mici ca importanță și foarte răi chiar pentru popor, dar cari au devenit adevărat coșmar pentru bieții elevi cari învață Istoria Românilor sau studenții la accasă specialitate, în Facultate.

Atâta, în școlile primare, cât și în cele

medii, trecem la noi în România, se dă prea puțină importanță lucrurilor materiale și practice. Din cauza „ciocoismului” care a înfestat mentalitatea noastră, în toate domeniile, la școala primară se învățau de toate, în afară de ce le trebuia elevilor. Sau, toată școala primară, trebuia redusă la învățarea celor patru operațiuni din aritmetică, cu ceva fracțiuni ordinare și zeimale până la regula de trei, iar restul să se învețe lucruri aplicate la viața de toate zilele. Către, puțină istorie și geografie, fără a se învăța detalii prea multe, câteva rugăciuni, o religie redusă la minimum — și, apoi, cântec, dansuri, aplicații practice, noțiuni de agricultură, de meteorologie, și cărți de popularizare minunate ce se găseseră în toate limbile europene.

Liceul trebuie redus și mai mult. Învățarea limbilor nu trebuie să ia tot timpul, iar științele să fie rezumate în aplicațiunile lor practice. Elevii pot fi scutiți de atâta bogăție de materii: noțiuni generale și practice. Cât mai multe lecturi în ce privește Istoria, Geografia, Științele Naturale, Zoologia, Botanica — cu excursiuni cel puțin de două ori pe an și mai lungi. La Matematici ar ajunge noțiunile de algebră elementară și basta. Restul Universității este tocmai să creze specialiști. În ce privește limbile, și aici trebuie să intervină preferințele elevilor. Din experiență știm că o limbă se învață cu sforțuri extraordinare și-ți trebuie decenii pentru a o poseda complet.

Trebuie tinerimii de azi, mai mult aer, mai mult antrenare, mai mult spirit de inițiativă, de aventură — care este izvorul nescat al bărbăției și al curajului. Să creem scribi sau cărturari semidoceji ar fi o nenorocire națională. Aceasta nu înseamnă că nu avem nevoie de câți mai mult oameni culti, de câți mai mult specialiști — dar nu numai de aceștia. Mai bine am avea o pleiadă de contraameștri, meșteșugari pricepuți, muncitori capabili și cu mult rendement, de cât atâția elanțai, lichele de paritid, sau creaturi ale clubului politic, cari nu știu nimic de cât sacrosanțele principii, nemurite de Cațaveneu și Farfuride asupra problemelor la ordinea zilei.

Elita se ridică de la sine în fărăle bine organizate și nu are nevoie de stimulente. Unui conducător de oameni îi se cere azi nu specialitatea lui, ci cunoștințe generale asupra tuturor științelor din epoca lui. Am citit din d. Raymond Poincaré nu numai minunate discursuri politice, nu numai magistrale expozeuri financiare, de o precizie tehnică uimitoare, nu numai bucați de înaltă anvergură academică, dar am admirat un studiu magnific asupra operei matematice a ilustrului său văr, Lucien Poincaré. Numai un așa hărbat putea salva Franța, în epocile cele mai tragice ale istoriei sale din timpul războiului și după războiu.

Lui Mussolini nu-i scapă nimic din tehnica modernă, din știința modernă ca și din spiritul vremii. Acest autodidact, aci vorbește în termeni înflăcărați de *Georgicele* lui Virgiliu, aci exaltă cultura intensivă a grâului, sau își înalță gândul

spre antichitatea imperială romană, contemplând galerele lui Caligula, scoase la suprafața din adâncimele lacului Naemi, din înlemnul lui, aci călare primește o defilare a fasciștilor săi, aci în cercul familiei, devine cel mai bun tată: aci îl interesează o chestiune navală sau militară, aci îl pasionează o formulă juridică sau o soluție economică.

Școala nu face totul, ca îndrumă. Napoleon a avut școală militară de la Brienne, faimoși și mareșali cari au câștigat câte zece bătălii fie-care nu aveau aproape nici o școală, dar erau generali incomparabili, pe câmpul de luptă. Și în fața lor, erau generali austriaci și prusieni crescuți în cele mai rigide studii de tehnică și strategie, cari făcuseră fel de fel de școli de războiu și Academii. Și totuși spiritul era mai clar, mai precis la rudimentarii francezi, cari învățaseră arta războiului intrând în lupte, cari au măsurat câmpul de bătaie dintr-o privire, fără a calcula preciziunea de cât nemții cu savanțlăc. Aveau ochii de cultură, iar nemții erau miopi, s'au aveau ochelari a-burii, prin cari vedeau totul în ceață.

Trebuie să salvăm tinerimea de tirania cărții, care este inutilă, dacă nu e conformă cu viața și nu servește la înălțarea sufletului. Să reducem totul la esențial, ori să estompăm numai accesoriile, fără a ne pierde în ele Școala îndrumă, îți dă metode, îți creiază o disciplină, îți indică direcțiile. Ca și la conservatorul de muzică, toți învață de la aceiași profesori, dar unii nu-i bun nici de cântăreț la biserică sau în cor și celalalt se cheamă Caruso sau Gigli. Învățătorul, profesorul dau noțiunile elementare, învață apoi metodele, apoi directivele, și cu timpul, elevul stăruind ajunge la disciplină în viață. Pornind de la asemenea principii largi, putem salva tinerimea de cea ce se cheamă surmenagiul inutil, putem îndrepta o mare parte din tineri spre o artă manuală, care era o mare artă când-va. Să creem nu numai medici, profesori, avocați, magistrați, scriitori sau pianisti, ci să mai formăm excelenți giuvaergii în metale, în lucrări de artă, să avem contraameștri de precizie tehnică. Numai atunci ne prezentăm ca un bloc sau ca o națiune. Nu vă închipuiți că Rafael, Michel Angelo sau Leonardo nu aveau ateliere de pictură, în serie, cum era și la Rembrandt sau Rubens: să nu credeți că faimosul creator al lui *Perseu*, Benvenuto Cellini era altceva de cât un giuvaergiu genial: să nu mai credeți că arta în acel timp, era altceva de cât un meșteșug.

Deci, fiecare la meșteșug. Numai așa, vom fi mai compleți, mai utili, cu viața plină de toate lucrurile și dezamăgirile idealului: dar fericiți că-l servim ori cât de modești am fi.

ION FOTI

aşa şi-aşa...

ZECE ANI de apariție regulată sunt sărbătorii, cu toată cuviința, de „Cultura poporului”. Eu un record care — mai ales astăzi trebuie subliniat cu toată cuviința, căci el reprezintă o biruință a culturii românești în drumul ei spre generalizare și universalizare. Iată de ce salutăm rând „Culturii poporului” mulți ani fericiți pentru isihanda definitivă a sufletului românesc.

ADUCE acest număr (520, 521, 522) articole omagiale și portretele colaboratorilor, cum și o bogată materie pascală scrisă pe înțelesul poporului.

CU BOGAT MATERIAL de specialitate și de o înțelegere ireproșabilă, dar îngrijit artistic, se înfățișează ultimul număr (85—86), al „Graficii române”, care ne aduce articole, eseuri și suplimente în legătură cu: spaționarea cuvintelor, școala de tipografie, tipăritul ilustrațiilor în trei și patru — cronice, muzeul universal al imprimărilor, etc. În legătură cu primul articol se reproduce o „poezie” modernistă, urmată de următoarea notă:

„Aurările” poezilor moderni au zăpăcit și zeturat, forțând o notă puțin obicinuită în tehnica compoziției tipografice...”

DARUL VREII (No. 2) se deschide cu un articol despre „bucuria și tristețea”... romantismului, semnată Ion Breazu. Urmează interesantul „Declin” al poetului Justin Iliuș, schița rustică „Ursita” care pare, a anunța un nou povestitor de specie: Slavici, Agârbiceanu, Ciura, S. Popa, etc. Prețioasă traducerea d-lui P. Grimm: Evelyn Hope din Robul Browning. D. Victor Popilian continuă zguduitorul roman „Un acuzat zâmbi”... inspirată dintr-un fapt divers. E o prețioasă pledoarie medical-psihologică la adresa criminalilor. D. Horia Teculescu ne dă un copios în informații fragment despre „Folklorul și literatura cultă”.

Suplimente artistice din: A. Ciupe și Catul Bogdan, în legătură cu opera cărora ni se vorbește la „Cronica plastică” (Victor Popilian).

La „Cronica Socială” despre problemele eugenice: certificatul prenuptial, sterilizarea moană și căutarea paternității”, d. dr. M. Kerabach.

Mișcarea culturală în țară și străinătate bogată și justă sub semnăturile: Victor Popilian, Cornelia Buzdugan, Ion Chinez, Val. Puscariu, dr. Swensk, S. Breazu, I. Muslea, etc. „Darul vremii” e o revistă completă.

DISTINSE ȘI OBJECTIVE judecățile tânărului critic, d. Șerban Cioculescu care știe să-și însufletească „cronicele literare” prin raportări interesante la literatura veche sau la producțiunile scrisului european. Un asiduu cetitor dublat de un om de bun gust — iată ce vedem în d-sa. Și ca dovadă ne stau la dispoziție ultimele d-sale cronice: aceea despre edițiunea Ibrăileanu a poezilor lui Eminescu — căreia

și se relevă și scăderile și calitățile. Impresionabile în deosebi erorile de tipar, strecurate chiar în această edițiune critică mult așteptată și îndestul rămbișată — unele grave, altele reparabile. În continuare d. Cioculescu remarcă unele inadvertențe ortografice, cum și procesul lingvistic la care d. I. a supus acciaș operă, recitând o, ici și colo, într-o vorbire provincială moldovenească — din nenorocire — un perfect unitar.

Urmează observațiuni ortografice — toate în măsură să dea pe față graba cu care s'a lucrat, și de data aceasta. Iată din ce cauză suntem îndreptățiți, împreună cu d. S. Cioculescu, să așteptăm o nouă edițiune definitivă a poeziilor lui Eminescu — poate pe aceea anunțată de Ministerul Artelor, îngrijită tot de d. Ibrăileanu și editată de „Cultura Națională”, poate chiar alta. În efectuarea acestora se va ține — fără îndoială — cont de toate observațiunile d-lui Cioculescu.

Toate acestea ne îndreptătesc să deducem că fatalitatea nu s'a grăbit să-l părăsească pe Eminescu — nici după cei peste patruzeci de ani dela moarte. (Adev. 18 April).

ȘI TOT ATAT DE INTERESANTĂ este cealaltă judecată, în legătură cu noua edițiune Caragiale din care extragem o justă apreciere în legătură cu Caragiale care „într-un grad, pare-se, mai înalt, este până astăzi, expresia unică a comicului societății românești, însuși unora românesc, pe o perioadă de jumătate de veac”.

ÎNVAȚĂ SĂ-TI ÎNDOI SPINAREA e titlul sugestiv al unei pănăii din viața dascălicească — de astădată feminină, pe care (tot în Ritmul vremii, No. 1) o publică vigurosul prozator d. Valeriu I. Grecu. E încă o dovadă de amestecul politic în școală — dar mai ales de disponibilitățile discrete umoristice ale acestui prozator care-și precizează un loc cu totul aparte în epica românească. Firește că — din astfel de povestiri, cu rădăcini atât de adânci în realitatea didactică dela noi — se desprinde o stare sufletească deprimantă care ne aduce aminte de Eminescu, Iacob Negruzzi și Caragiale.

CU INDEMANARE ȘI GUST este tradusă comedia într'un act a lui La Fontaine: Florentinul — care ne transportă în epoca trandafirie a literaturii franceze. Cursa pe care Timotee, îndrăgostit de Ortansa, o întinde bătrânului Harpageme e pilduitoare și distractivă. Traducerea în versuri impecabilă e datorită artistice și poetei Gina Sandri, care contribuie, în felul acesta, la îmbogățirea scrisului românesc.

DESCOPERIRILE FILOSOFIEI ÎNTEGRALE constituie conținutul celui de-al 50-lea dialog pe care d. Mihail Dragomirescu îl publică în acciaș demă publicatiune — atât ca materie, cât și ca tehnică. Acestea ar fi patru: lumea psihofizică — aceea a capodoperelor cu esență mistică ce mijeste în ele: această lume este aceea a frumuseții care nu poate fi găsită în afară de ele — în mod, în invenții mecanice sau în natură — căci toate „sunt strălucire superfi-

cială... nu ne sguide în adâncuri... au valoare agreabilă, nu estetică și pot fi schimbabile. De-acei urmează a treia descoperire: capodoperile nu sânt indivizi, ci prototipuri ale unor specii noi din lumea psihofizică — care mai cuprinde: adevărurile științei și faptele istorice — toate — existente permanente pe care se sprijinește sufletul omenesc ca să se recunoască în trecut și să progreseze în viitor. De-acei urmează că toate celelalte realități sânt pieritoare.

În fine a patra descoperire: în fiecare lume se găsește, având corespondență între ele, forme, fenomene concrete, cu garanțiile lor de existență: timp, spațiu, cauzalitate, unitate, identitate, ordine: cauzalitate analitică, sintetică și concretă. De-acei cele trei categorii de creatori: artiștii, făuritorii ai cauzalității analitice; oamenii de știință, făuritorii ai cauzalității sintetice; oamenii de stat făuritorii ai cauzalității concrete.

Dialogul, stropit cu unele aplicații practice și precedat de un rezumat edificator, se citește cu multă plăcere.

JUDECAȚI DEFINITIVE în legătură cu literatura mai nouă românească ne aduce același ritm al vremii și anume despre volumele:

Limpezimi de Ion Pillat cu două capodopere (Ilanul rândunicilor și Cântec de leagan) și alte — cu unele incorectitudini de fond, formă și armonie; Zodia Cănceului — de Mihail Sadoveanu — o capodopera a romanului istoric universal — în legătură cu care ni se dau două ample analize:

Păsări fantastice pe albastrul cerului de M. S. Regina Maria — model de ideologie adâncă, de formă curată, armonioasă și sugestivă:

Un rege erou de Const Kirîtescu scris „cu o îndemănare artistică remarcabilă și cu o adâncă înțelegere a împrejurărilor și oamenilor”:

Cuvinte potrivite de T. Argezi „o colecție literară stilizată din cuvinte potrivite care, din când în când, dar niciodată formând un întreg, scânteiază în înțelegerea”:

Vedenia de Gib. Mihăescu: Nerantula de Panaia Istrati; Craișorul de L. Rebreanu; Intoncare de Cezar Petrescu; Fata lui Loth de Ion Peretz; Mășterul Manole de O. Goga; Coppelia de Nicolae Ottescu; Doctria de Iim. Antonescu; Papagali de Const. Răuleț; Lumina de Tic Arhip; Istoria literaturii române din secolul al XX (Vol. VI) de Eug. Lovinescu; Criticii români de George Marinescu, etc., etc.

Fără să neglijeze, prin urmare, literatura bună originală sau de traduceri. Ritmul vremii se remarcă mai ales prin preocupările critice luminoase și judicioase. E ceea ce trebuie căutat mai cu seamă înțelepciunea ei, tipărite cu toată grija tehnicii estetice.

P. I. P.

Literara

O seamă de cuvinie

Când ultimul suveran de sânge francez fu dețronat și expulzat trimise un sol la curtea engleză cu rugămintea de a-i acorda ospitalitate lui și întregii lui familii. Maresalul de Wellington, primul ministru pe atunci, răspunse scurt:

— *Li acordăm ospitalitatea dar cu condiția ca simplu particular și nimic mai mult!*

— *Asta e tot ce vă cere și și regele deși știe că într-o anumită epocă un monarh cu numele de Ludovic al XIV-lea oferi ospitalitate unui suveran cu numele de Jacques al II-lea; dar ei știe foarte bine de asemenea că de atunci vremea s'a schimbat și odăta cu ea și oamenii!*

Diderot, ducându-se într-o zi la Pau-ckuck, tipograf și librar, ca să-și corecteze anumite părți din Enciclopedia, îl găsi pe acesta îmbrăcându-se. Plictisit că această operație mergea foarte înec din cauza că Pau-ckuck era prea bătrân, Diderot începu să-i ajute să se îmbrace.

— *Nu te jena, mi dai oie să-ți ajut să te îmbraci căci eu nu sunt primul autor care a îmbrăcat pe un librar!*

Thales care se dedicase astronomiei, mergea într-o zi pe stradă ocupat cu consultarea astralelor. Pândea privea în sus nu putu evita o groapă din mijlocul drumului pe unde trecea și căzu pe jumătate în ea. Un prieten, care din întâmplare trecea pe acolo, îl ajută să se ridice, apoi îi spuse cu răutate:

— *Cum poți tu să vezi pe cer, când tu ai poți vedea ce e pe pământ, de exemplu groapa în care îți-au scăpat picioarele!*

Napoleon avea un fecior care-i fusese ordonanța pe când împăratul era locotenent la Toulon. Vechimea și îndemânarea feciorului stabilise un fel de familiaritate între suveran și slugă.

Într-o seară, Napoleon, de vorbă în salon cu împărăteasa, poruncește să li se aducă ceaiul. Feciorul vine cu serviciul, dar, când să-l pună pe masă, se împiedcă și varsă apa caldă pe hainele lui Napoleon. Suveranul bine dispus, dojenește amical pe neîndemânat:

— *Așa puteam și eu să fac!*

Servitorul, liniștit de gluma împăratului, ripostează atunci:

— *Da. Acum, după ce m'ati văzut pe mine cum fac.*

Desgenettes la un examen de igienă întreabă pe un candidat unde începe digestia:

— *În gură, răspunse elonl.*

— *Nu, domnule, digestia începe în bucărtie.*

bazar

COMORILE GHELFILOR

Lămoasele comori ale fostei case regale de Hanovra vor fi expuse la Frankfurt pe Main în cursul lunii Mai și la Palace Museum în Berlin, la sfârșitul lunii.

Obiectele de artă română și pre-română nu sunt întrecute, în Franșete și valoare, de nici unele din obiectele de artă din colecțiile bisericilor europene.

O valoare considerabilă au în special relievoarele aduse de Henric Leul dintr-un pelerinaj în Palestina și la Constantinopol în anul 1175.

În anul 1866, regele George de Hanovra a luat comorile la Viena unde n'au putut fi văzute de public timp de câțiva zeci de ani.

„REGATUL DIN STR. SAINT-HONORÉ“

Amintirea ilustrei doamnă Geoffrin, al căru salon literar atragea în secolul al 18-lea tot ce avea Parisul mai strălucit în lumea literelor și a artei, a fost cinstită prin așezarea unei plăci comemorative, de bronz, pe casa unde zeci de ani această prietenă a muzelor și-a primit oaspeții.

Casa dnei Geoffrin se află în str. Saint-Honoré nr. 574 și este azi ocupată de croitorul Lenief.

Placa este oferită de negustorii din str. Saint-Honoré și are următoarea inscripție: „În această casă dnei Geoffrin a ținut celebrul ei salon cunoscut sub numele de „Regatul din str. Saint-Honoré, 1715—1775“.

TABLOURILE FALSE DE MILLET

Telegramele ne-au adus știrca exeroche-riilor comise de strănepotul marelui pictor Millet, care reușise multă vreme să vândă tablouri lucrate de el și de alți pictori de mână deua, drept pânze veritabile de ale ilustrului său bunic. Se spune că cel mai mare păcălît în acest scandal cu tablouri este muzeul orașului Barbizon căruia i s'au vândut numeroase tablouri de... Millet, lucrate în zilele noastre.

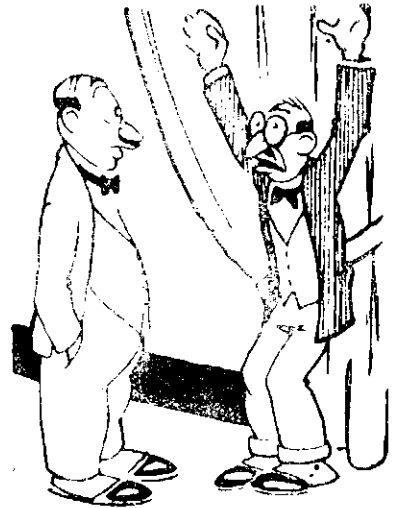
E probabil că foarte multe tablouri din acestea au fost achiziționate de americani, mari amatori de Millet-uriveritabile. Germania a fost deasemenea păcălită. Se crede totuși că cele mai multe din tablourile false au rămas în Franța, fiind sau în posesiunea muzeelor sau în aceia a colecționarilor. Acesta este al doilea scandal izbucnit în legătură cu tablourile lui Millet. Înainte de război un bogat colecționar a donat o mare colecție de pânze de Millet muzeului Luyen.

Find luate în primire, experții muzeului au constatat că toate tablourile erau false.

Authorul lor n'a fost nici până azi descoperit.

caricatura zilei

SERVICIUL PROST

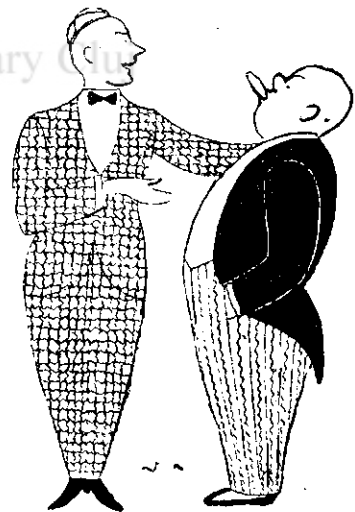

— Ah, serviciul poștal! Nu mai îmi vorbi de el! Știi, scrisoarea aceea pe care i-am scris-o lui Jean acum trei luni?...

— Da, ei bine?...

— Ei bine... am regăsit-o astăzi într'un Luzunar!

PRIETEN SCUMP...

— Imprumută-mi cincizeci de lire.

— Dragul meu, datoriile distrug prietenii, și prietenia noastră nu vreau să fie stricată pentru cincizeci de lire.

— Imprumută-mi atunci o mie!

MAREA AGITATA

— Ah! Gine... simt că devin partizan al dezarmării navale.

(L'ami du peuple — Paris)

Pagini uitate

F E M E E A ¹⁾

(EPISTOLĂ LA AMICUL MEU MI-SANG, LA PEKING)

de NICOLAE NICOLEANU

Frumusețea consistând mai mult în imaginație decât în realitate, cu cât dară un popor se ține într-o regiune mai înaltă de lumină, de progres, de perfecție, cu atât idealul frumuseții e mai pur, mai ales, mai estetic; și, din contră, cu cât poporul descinde, cu atât idealul slăbește, se întunecă și se micșorează.

Prin urmare, considerând excelența gustului chinez atât din punctul de vedere de formă și de proporțiune fizică, cât și din punctul de vedere de concepțiune morală, poți să-ți închipuești cât e de greu unui străin, născut dintr-o rasă fidelă armoniei tipului străbun, a judeca cu indulgență niște fisionomii, ai căror autori, părăsind ideile obiceșurile și maximele strămoșesti, au sacrificat sănătatea gustului original unei stărpe imitațiuni fără caracter, fără putere și fără nobleță.

Se zice, că femeile române strălucesc prin măiestria figurei, prin simplitatea costumului și prin gravitatea manierelor. Aș privi cu fericire și admirațiune un asemenea spectacol, mai cu seamă când simț că numai frumusețea femeilor m'ar putea consola de lipsa imaginilor virginale ale patriei și de neodihnele unei vieți izolate.

Insă trelne să-ți mărturisesc, că într'un diluviu de idei și de sentimente împrumutate, de tipuri și de forme curioase, de costume și de culori diverse, de mode, de plăceri și de discursuri eterogene, mi-a fost cu neputință a distinge în aceste femei simplitatea și originalitatea frumuseții Chinczelor.

Cu toate acestea crez că și în România, în toate clasele sociale, sunt femei, a căror frumusețe atinge sfera unui ideal mai nobil și mai înalt, dar ele nu se văd. Devotate și modeste, unele asemenea se mărginesc a răpândi farmecul grațiilor, călătura virtuții, influența binefăcătoare a spiritului și a inimii în cercul retras al familiei, considerând sănătatea moravurilor ca niște vestale menite a întretinca focul sacru: pe când imperiul celorlalte se întinde fondat pe pretențiunile unui orgoliu fără margini, pe desordinele și pompa unui lux fabulos și mai cu seamă pe natura unor pasiuni și plăceri, care, întunecându-le facultatea judecării, smulge din inima lor până și instinctul pudorii, lăsând pe fața generațiunii trăsuri și viciuri, ce sunt semne denunțatoare de mizerie, de înjosire și de urăciune nu numai morală, ci și fizică.

În public, la spectacole, în palate și saloane, până și în cele mai obscure regiuni, influența acestor ființe e dominantă. Sub forme plăcute și ipocrite, acum vesele, răzătoare și vii, acum lauguroase, melancolice și suferinde, ele ascund vanitatea și setea unor visuri, ce le devoră și de răpește somnul. Gloria și strălucirea lor e luxul, iar vanitatea și lăcomia de a parveni cu orice preț le arde împingându-le a pune în serviciul pasiunilor chiar cele

mai vile instrumente. Din grație fac arme veninoase, din virtute o seducțiune, din constanță un prejudiț, din onoare o speculă, din amor o cursă întinsă naivității și credulității.

Frumusețea acestor femei consistă mai mult în splendoarea și nouțetea costumelor, într'un fel de goliciune transparentă, care în China s'ar numi imprudență: în arta, cu care își ascund defectele naturale, deși această artă, mărind pentru moment strălucirea exteriorului, îl ruinează și-l vestejește. Insă mai presus de toate, ele se servesc c'o armă numită *cochetăria*, care se compune, întrecât am putut înțelege, din oarecare sentimente și mișcări provocante și atrăgătoare, din oarecare trăsături de spirit exprese cu'un surâs și c'o volubilitate glumeață și care fac delințul sau desperarea adoratorilor, răpesc mințile mandarinilor, închid ochii bărbaiților și umple de orgoliu pe amantii. Politeta și manierele lor fiind studiate, sunt suspecte: atitudinea și gestul e când neabordabil, lenes, nepăsător, când familiar, iute, violent. Mersul în genere e liber, drept, insolent, iar privirea duioasă, arzătoare sau desprețuitoare. În fine, pe figura lor stinsă nu se vede decât acea paloare simpatică, sub care s'ascunde o existență chinată de patime și de senzațiuni nestatornice.

Cum vezi, modelul, chiar cel mai flatat, tot încă e departe d'al femeilor chi-

neze, căci, făcând o comparațiune, femeia chineză se poate numi *conșevatorul* rasei și custodele sanctuarului familiei. Modestă, gravă și respectuoasă, ea n'are altă dorință decât a plăcea unui singur soț sau unui singor amant, nici altă ambiție decât a se supune. S'apoi, ce simplitate în costum! Ce pudoare în maniere! Ce cumpătare în vorbă și câtă seriozitate în purtare și chiar în pasiuni! S'ar putea zice, că toate acestea s'au născut cu chinezele.

Negresit imperiul frumuseții e natural: insă nu poate fi tolerat decât numai a tunc, când se ține în marginile legilor naturii, în cercul supunerii, al modestiei sau buneii conștiințe. Femeia fiind creată a juca mai mult un rol pasiv atât în sfera fizică, cât și în sfera morală. Ce ai crede, văzând pe la Peking femeile ocupând locul mandarinilor, ordonând cele trei plecăciuni de rigoare, făcând politică, discutând filozofia lui Meng-tseu, criticând oamenii cei mai solizi și lucrurile cele mai grave? Oare nu așa, că ai crede decretale divine răsturnate, legile naturii călcate în picioare și lumea amenințată de un cataclism universal? Ei bine, aici se văd în toate zilele astfel de spectacole!

Dar vei întreba: Ce fac oamenii? Ei sunt mai răi decât femeile, de vreme ce femeile nu sunt bune!

1) Din *Satyra* Jela 20 Martie 1866.

G. CATARGI: Pe cheiul Dâmboviței

Interview-uri

...CU D-L VASILE VOICULESCU

Cu literatura d-lui Vasile Voiculescu am luat contact într'un chip foarte... trist. În timpul retragerii nemților, printre alte bagaje uitate de un ofițer de comandatură, am găsit și volumul domniei-sale de Poesii, apărut în preajma declarației războiului. Avea o dedicație calduroasă făcut unui distins ofițer român și, probabil, fusese confiscat dela familia acestuia. De altfel, cum se va vedea mai jos, și al doilea volum al poetului, apărut în 1918, abuzese aceeași soartă, cu deosebirea că fusese ridicat din librării în primele zile ale apariției, pe motivul că ar fi fost pernicios... siguranței cotropitorilor.

Erau în Poesiile din 1916, pe lângă poeme personale, alătea melodii semănătoare ste pe care poetul ne declară că nu le va menționa în actul domniei sale de moștenire literară. Abia în cartea apărută acum cinci ani, în „Părgă”, domnul Vasile Voiculescu și-a găsit modul original de expresie al cântecului său interior. „Poemele cu ingeri” din 1927 l-au elevat pe ultimele trepte ale visului său de pură tradiție rumânească în poemele cărți, inspirate de peisajul stepii muntene, băteau din aripi columbii și serafii ortodoxiei autohtone, în ritmul unei prosodii respectate și pigmentată de acele delicioase rumânisme pe care unii critici le-au ridicat în calea ascensiunii poetului ca pe niște hibride buturugi.

În ultima oreme, pe lângă o constantă colaborare la „Gândirea” în care miera ghiersului său rămânea nealterată, d. Voiculescu a abordat teatrul. Toamna ne va prezenta cu siguranță un nou autor dramatic.

— M'am născut în anul 1884, în satul Pârscov din județul Buzău. Părinții mei erau oameni cuprinși pe vremea aceea.

Primul contact l-am avut cu literatura, religioasă, mai ales *piețile sfinților* pe care ni le citea mama. Le împrumuta întotdeauna dela biserică din sat. Apoi, dădăcele noastre din curte care ne povesteau basme Odată, a venit în curte, un om recunoscut, spunea că-l chiamă Nicolae și că ar vrea să-l angajeze slugă. L-am primit și câțiva ani cât a stat la noi m'a învățat basme, ghicitori, snoave și alte năzdrăvăni. Ne făcea nouă copiiilor un fel de turtă coaptă cu foi de nuc. Circula svonul despre el, că ar fi stat la ocnă -- totuși, nu s'a dovedit nimic întemeiat.

Mama știa multă carte. Am ascultat tot dela ea povestea lui Robinson Crusoe și o traducere românească „Morala Babei Lisa” care își plăcea enorm.

La vârsta de 5 ani, citeam destul de bine. În clasele primare, știam poeziile populare ale lui Alecsandri pederost. Tot așa, pe Anton Pann care era foarte mult citit în satul nostru. Era un cizmar care-l știa tot pe dinafară. Când se îmbată, începea să recite din el. Nu mi-a scăpat bineînțeles nici haiducii, cărți care deasemenea se găseau multe în sat, căci veneau negustori din aceea cari umblă cu tolba. În perioada cursului primar, am fost internat la pension în Buzău. Aceas-

ta a însemnat despărțirea mea tragică de sat. Fugeam de multe ori dela școală și odată mama când a venit să mă vadă, la Buzău, m'a descoperit la înapoierea acas' atârnat de arcurile trăsorii.

La liceu, la Lazăr, în București, am făcut cunoștință cu restul poeziilor lui Eminescu. *Doina* și mai ales *Salirele* le știam încă dela Buzău când tata, care făcea politică militantă conservatoare, ne citea aprins :

*Unde ești tu Tepeș Doamne —
Ca punând mâna pe ei.*

În cursul gimnaziului am devorat mai toate volumele din editurile Samitea. Șaraga și mai ales „Biblioteca pentru toți”. Nu citeam reviste și gazete. Preferam volumul. În cursul superior am trecut la cărțile franțuzești, la Bourget și Senkiewicz cari erau în vogă pe vremea aceea.

Directorul liceului Lazăr era pe atunci Vasile Păun, un om cu multe cunoștințe dar pe care le folosea într'un mod ciudat. Așa, depildă, la ora de Română ne citea englezește și din care noi nu pricepeam nimic, altă dată ne citea din Virgil și când era la note ne da numai 5-uri. Aveam în schimb la Latină pe Georgian, profesor studios, bun pedagog, deși părea misantrop.

CU CIPRIAN ȘI HURMUZ

Eram în liceu o clică de băieți cari citeam foarte mult dar cari făceam niște năzdrăvăni rămase de pomină.

Aveam colegi pe Ciprian (care în catalog era trecut Constantinescu George), pe scriitorul care-a murit Hurmuz (Dimitrescu-Buzău) pe pictorul Constantinescu Nicolae care iscălea Cons. și pe un alt băiat Grigorescu care trăiește încă.

Socot că Hurmuz și Ciprian sunt cei dintâi *trăzniți* din Europa. Pe timpul când nu se ivise încă nici expresionismul, ei făceau o literatură așa de nouă, de surprinzătoare și de ciudată că nu știai ce să crezi. Primele nuvele ale lui Hurmuz erau extrem de scurte — 20-30 de rânduri — și se caracterizau prin neașteptatul situației, prin incoerența stilului, prin frângerea dintr'odată a gândului. Mi-aduc aminte de o bucată a lui care începea: „Era o frumoasă zi de toamnă și pețitoarea nu venise încă”. Iar sfârșitul: „Ah, zise el în limba spaniolă și dispăru după o perdea”.

SOCIETATEA „CAP DE RAȚA”

Înfiinșasem o societate literară pe care o botezasem „Cap de rață” ca să conștințim cu sânge numele ei, într'o noapte ne-am introdus în curtea directorului Păun și am tăiat capetele tuturor rațelor. A fost, se înțelege scandal mare.

Membrii societății apoi se dădeau la fel de fel de năzbâti. Așa, un profesor de istorie, astăzi... universitar, ca să scape de lecție, ne da să facem conferințe. Ciprian și Hurmuz, ca să-l mistifice, inventau tot felul de fapte istorice. Odată, unul din ei a spus și pe un ton serios, că Ștefan

cel Mare avea obiceiul să se ucece într'un hărdău, doi slujitori îl purtau așa până la biserică și la întoarcerea la palat, cerea să fie aruncat cu hărdău cu tot în fundul unui coteț! Elevul afirma că citise într'o cronică iar profesorul nu știa ce să creadă.

Ne întâlneam apoi în așa zisele nustrării, unde făceam *monoame*. Acolo, înconjuram masa într'un picior și discutam cu lumea din local despre Platon. Deastădată discutam serios căci citeam foarte multă filosofie.

Tot datorită acestui cerc, am pătruns foarte de vreme în tainele muzicii clasice. Hurmuz care era un muzicant și compositor desăvârșit, ne cânta din Beethoven, am urmat apoi cu el simfoniile lui Wachmann. Ca să putem lua parte la un concert, spărgeam geamurile dela Ateneu.

Hurmuz ajunsese grefier la Curtea de Apel. Situația aceasta poate, faptul că era timid, modest și poet, la care se adăoga o boală incurabilă, l-au hotărât să și pună capăt zilelor, împușcându-se la Șosca, într'o toamnă, acum opt ani.

Literatura lui, o formă tragică de ironie față de public și o neisbucire a lui însuși, a fost băgată în seamă întâi de Arghezi care i-a publicat primele bucăți în „Cugețul românesc”. Păcat însă că în vederea publicării, căutând să le refacă Hurmuz mai rău le-a stricat.

Am urmat apoi un an la Facultatea de Litere și din cauză că am vrut să studiez mai deaproape fiziologia nervoasă, am trecut la Medicină pe care am absolvit-o cu câțiva ani înaintea războiului.

Vre-o 4-5 ani, am funcționat ca medic de plasă prin Buzău, prin Dâmbovița, prin Gorj și prin Ilfov pe care-l cunosc foarte bine. Am simțit atracție întotdeauna pentru studiile medicale nu pentru practica medicală.

DEBUTUL

— Am făcut parte mulți ani înainte de războiu din Cercul Convorbirilor literare. Am publicat aci mici bucăți, imitații după Heine pe care-l iubiam foarte mult. În tot timpul acesta, scrisesem și alte poezii poporaniste. Câteva tendințe tradiționaliste s'au cristalizat în volumul meu dintâi intitulat „Poezii”, apărut în preajma războiului și pe care l-au prăpădit Nemiții.

RASBOIUL

— M'am făcut ca medic, la spital, prilej de poezie patriotică, nu însă prea strigătoare și care au apărut în culegerea „Țara zimbrului” pe care, deasemenea mi l-au ars Nemiții sub guvernul Marghiloman, din motive lesne de ghicit.

La Bârlad, am cunoscut pe Vlahuță. Se refugiase în istoricul car cu boi și trăia acolo din ce da Dumuzen. Eram zilnic în casa lui mai mulți tineri poeți: Nichifor Crainic, Cănel, Donar Munteanu, G. Tutoveanu, I. Valerian ș. a.. Era foarte pri-

mitor. Pe vremurile acelea de lipsă cumplită. Măhăuță tot ce-avea ne punea la dispoziție. Când venerabila lui soție îi spunea, că nu știe și nu are ce să mai gătească, el îi spunea: „Dragă fă o mâncăligă și o mâncăin cu brânză” și mâncau toți mâncăligă cu brânză.

Omul acesta care se zice că în tinerețe era foarte dificil, mai parcimonios, căpătase atunci un caracter dumnezeesc: sfătuitor, cu o înțelegere adâncă a oamenilor și nevoilor lor, se gândea la orice bine cât de mic pentru aproapele și pentru țară.

Pănușeni acolo ea la venirea în București să facem un orfelinat în care să adunăm pe toți orfanii de război și să-i creștem în aer liber, după noile principii ale educației. N-am putut face nimic din toate astea. El a întemeiat ziarul Dacia, eu m'am stabilit ca medic în Capitală, ceilalți prieteni și-au văzut de studiile interupte și de alte nevoi.

Aici în București, Ion Pillat, Nichifor Crainic și eu mine am întemeiat curentul așa numit tradiționalist în poezie, deși se zice că Adrian Maniu făcuse astfel de poezie mai înainte. Nu știu ce fluid launtric ne-a legat pe tustrei: Pillat din Dorohoi, Crainic din Vlașca și eu din Bozâș.

Țiu să declar că activitatea mea poetică se datorează în mare parte lui Pillat. El m'a îndemnat, m'a obligat să scriu. A scos cu banii lui „Cugețul românesc” la care eu colaborat constant. Ambii, am avut apoi mulțumirea să fim premiați: eu cu volumul „Părgă”, el cu „Grădina între ziduri”.

DESPRE RUMANISME.

— Da, sunt acuzat de unii critici că poeziile mele sunt pigmentate cu rumanisme, adică acele cuvinte neaoș românești cu caracter prea strict provincial.

Mi-am dat seama că prin aceasta trădez arta, dar punerea în circulație a acestor rumanisme așa de pitorești și de frumoase constituie, cred, un act de bravură.

Venind așa ca un râu de munte încercat eu măl, mi-am zis că are să treacă, mândrul acesta se va sedimenta și chiar am avut mulțumirea să constat că cuvinte ca „stein, prior, siv” s'au înrădăcinat deja și au început să umble în limba literară.

Limba ciobănească e plină de cuvinte și expresii Dumnezeesc de frumoase. Ar fi păcat ca să le lăsăm să se piardă. Poate că și criticii să aibă dreptate căci poezia mea, privită astfel, e voită. Dar și Calistrat Hogoș a făcut uz de rumanisme și într'un mod cu totul fericit.

ORTODOXIA.

Pentru mine a fost o problemă de inspirație din viața populară și asta m'a dus la simbol, iar expresia trebuia adecvată, fiindcă sunt sigur că mulți știu francezește mai bine decât românește. Știu pe cineva care cunoaște foarte acele cuvinte și expresii neaoș francezești din romanul „La terre” al lui Zola. Dar limba noastră n'o pricepea bine în unele subtilități ale ei. Și era român get-beget.

N'am făcut și nu fac parte din nicio școală literară, dar prietenia mea cu Crainic m'a făcut să m'apropii de cei dela Gândirea eu care dealtfel am și multe afinități. În cece privește preocuparea mistică a Gândirii, aceasta, deosebită,

concordă cu structura mea sufletească și cu vederile mele religioase.

Am trecut prin toate fazele experienței mistice: dela bulisnă la teozofie și o curiozitate pe care nu știu cum s'o explic, m'a împins spre ocultism, spiritism și chiar spre cărțile de chiromancie. Am avut pururi o foame sufletească, pe care n'am săturat-o nici cu literatura nici cu vreo faptă mare.

SPECIFICUL ROMANESC

— în literatură nu știu dacă l-am realizat. El n'a răsărit dintr'o necesitate launtrică a sufletului românesc, ci a fost întâi o preocupare apuseană. A fost, ca și importarea Simbolismului, o imitație și apoi s'a pus ca o preocupare de specific național. Personal, n'am cunoscut specific străin ci specific românesc.

Ce-ar fi acest specific? Cred că numai fondul ar trebui să fie autohton, iar tratarea universală, sau și fond și formă originale. Eu tind către un fond original și o formă universală, inaccesibilă tuturor, traducibilă și în alte literaturi. Totuși, exprimarea să aibă pe cât se poate caracteristică românească.

Mulți se întreabă: care este cea mai bună poezie? Traduceți, de pildă, „Pe lângă plopii fără soț”. Mă întreb: în poezia aceasta ce este mai puternic: fondul ei general omeneș sau forma? Ori și una și alta? Poezia bună e aceea care e bună. Expresia, armonia ei să fie tot una cu materia: să nu aibă loc între cuvânt și fondul sentimental nici un vârf de ac.

Beiner Maria Rilke în original e un mare poet — în francezește sau în orice altă traducere pierde mult. Cece în-cam-nă că specificul unei literaturi e intraducibil. O poezie scrisă numai într'o anumită limbă face specificul ei.

CRITICII ROMANI

— se ocupă de autori străini. Numai Proust, ca să citez un caz, s'a bucurat la noi de o interpretare copioasă. Domnul Lovinescu, e foarte adevărat, a jerfită multă atenție producției autohtone, dar o privește printr'un monoclu străin. Am credința, că dacă acestlaborios critici s'ar fi făcut apologetul literaturii tradiționaliste ar fi avut în mișcarea noastră, culturală local de frunte.

POEZIA

Când avem astăzi 70 de poeți, e un semn că poezia românească a atins o culme. E o fierbere lirică foarte interesantă și cu siguranță se va ivi o mare personalitate care să o ia sub privigherea lui.

Poezia românească mă preocupă foarte mult. Aș dori ca ea să fie cunoscută și în străinătate. Dumneață par'că îmi spuneai că Bulgarii au mai în toate limbile mari europene câte o antologie. Noi nu ne putem mândri cu o faptă ca asta.

Publicul românesc se desinteresează de poezia neamului acestuia. Preferă pe cea străină. În special francezească. Nu știu cum s'ar putea face ca el să-i dea mai multă atenție. M'am gândit cu Pillat să scoatem o revistă Poezia în care să publicăm exclusiv versuri românești. Săptămâna poeziei a fost o încercare laudabilă, dar n'a fost suficient.

Pătura noastră aristocrată citește numai

Francezește. Cred că literatura distinsei noastre surori mai mare, constituie pentru inspirația autohtonă o mare primejdie. Nu văd mijloacele de apărare. O să jungem o a doua Belgie. Elena Văcărescu, Panaite Istrati și alții cari scriu în francezește, dacă ar scrie în limba română n'ar fi decât niste scriitori de a doua sau a treia mână. Vom fi obligați să scrim francezește ca să ne citească românii. Vezi și cifra cărților și revistelor francezești ca „L'Illustration”, „Les Annales”, „Candide”, „Gringoire”, „Les Nouvelles littéraires” care se desfac la noi într'o proporție nimitoare. Proza lui Rebreanu, Cezar Petrescu și Teodorescu n'a avut atâta succes cât Panaite Istrati.

E o datorie națională să impunem literatura românească. Nu văd mijloacele de coerciție, dar...

Am sperat un moment ca tinerețul universitar îi va schimba soarta, citind ea însăși. Rezultatele sunt slabe: Gândirea și Viața românească se vând destul de puțin.

Minoritățile citesc nemțește, francezește ori în limbile respective.

Ne-am gândit să strămutăm axa cititului la sate. Ni-i teamă că și aici vom suferi un eșec și e foarte natural, fiindcă dacă aceste categorii enumerate mai sus nu citesc, dar bieții țărani...

Literatura română nu mai este eroică ci de cabinet. Scriitorul român care ar trebui să aibă mașină, villă și dactilografă e angrenat de alte preocupări. Dacă publicul l'ar încuraja, el s'ar putea dedica exclusiv scrisului.

Arghezi, Bucuță și alții s'au lăsat de poezie. Lui Arghezi i s'a dat de către Cultura Națională 5.000 lei pentru un manuscris. El cerea 100.000 lei, cu care ar fi trăit aproape un an în care ar mai fi scris încă 2-3 cărți.

DESPRE TEATRU

— în urma tribulațiilor „Fetii ursului”, mai că nu-mi mai vine să mai vorbesc. Mai am în manuscris câteva piese cu subiecte din lumea savanților și care, chiar dacă nu vor fi reprezentate, vor vedea totuși lumina tiparului.

În privința teatrului eu subiecte din lumea rustică, înțeleg să iei numai conflictul. Expresia nu trebuie să fie aceea teatrală, ci prezentată artistic, cu un vocabular care fără să pară neologistic, să nu fie însă nici prea brutal realist.

Mai depinle totuși și de regizor.

Astfel, am văzut decurând la un teatru evreesc o piesă de Ion Peretz „Noaptea în târgul vechiu”, slabă dar stilizată. Regizura era extraordinară. Te poți dispensa, deci de acel etnic caracteristic.

Mărturisesc că am încercat multe îndoaie asupra autenticității fondului sufletesc al inspirației unor poeți. După vizita la d-l Voiculescu, am rămas eu convingerea că unul din domniei-sale de tradiție și ortodoxie corespunde unei psihologii adecvate. Erau mărturie mai întâi chipul acela patid, încadrat de o barbă de sfânt bizantin, ochii aceia calzi, focul unor precise convingeri înțime, precum și interiorul casei din splaiul Cogălniceanu, alcătuit din coșoare românești, icoane și cărți vechi bisericesti.

N'am văzut nici un bisturiu, nici o si-rungă, nici forceps...

N. CREVEDIA